

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ННІ неперервної освіти**

ПОГОДЖЕННЯ
В.о. директора ННІ неперервної освіти

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
В.о. завідувача кафедри
публічного управління,
менеджменту інноваційної
діяльності та дорадництва

_____ **Юлія НЕГОДА**

_____ **Ольга ВИТВИЦЬКА**

« _____ » _____ 2025 р.

« _____ » _____ 2025 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему «Публічне управління природними ресурсами в умовах
євроінтеграційних викликів»

Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Освітня програма «Публічне управління та адміністрування»

Орієнтація освітньої програми _____ освітньо-професійна _____

Гарант освітньої програми
д.е.н., професор

_____ **Олександр ЖЕМОЙДА**

Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи
д.е.н., професор

_____ **Оксана ЄВСЮКОВА**

Виконала

_____ **Марія ХОМІНІЧ**

Київ – 2025

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ННІ неперервної освіти

ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о. завідувача кафедри
публічного управління, менеджменту
інноваційної діяльності та дорадництва

д.е.н., проф. _____ Ольга ВИТВИЦЬКА
“ _____ ” _____ 2025 р.

ЗАВДАННЯ
ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТЦІ

Хомінч Марії Костянтинівні

[прізвище, ім'я, по-батькові]

Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Освітня програма _____ «Публічне управління та адміністрування»

Орієнтація освітньої програми _____ освітньо-професійна

Тема магістерської кваліфікаційної роботи **«Публічне управління природними ресурсами в умовах євроінтеграційних викликів»**

Затверджена наказом ректора НУБіП України № 9 «С» від 07.01.2025 р.

Термін подання завершеної роботи на кафедру 2025.11.25

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: законодавчі та нормативно-правові акти України та міжнародні угоди у сфері охорони довкілля і використання природних ресурсів, статистичні дані, аналітичні звіти.

У межах дослідження передбачено розгляд таких питань:

1. Теоретичні засади публічного управління природними ресурсами.
2. Євроінтеграційні реформи у сфері публічного управління природними ресурсами.
3. Шляхи удосконалення публічного управління природними ресурсами в контексті євроінтеграції.

Перелік графічного матеріалу : 8 таблиць, 11 рисунків.

Дата видачі завдання «10» жовтня 2024 р.

Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи _____

Оксана ЄВСЮКОВА

Завдання прийняла до
виконання _____

Марія ХОМІНІЧ

РЕФЕРАТ

Магістерська кваліфікаційна робота на тему: «Публічне управління природними ресурсами в умовах євроінтеграційних викликів» має вступ, три розділи, висновки та список використаної літератури. Основна частина складає 94 сторінки комп'ютерного тексту. В роботі міститься 8 таблиць та 11 рисунків. Список використаної літератури складається з 98 найменувань.

Метою магістерської роботи є дослідження публічного управління природними ресурсами в умовах євроінтеграційних викликів, включно з його теоретичними та практичними аспектами, інституційними механізмами й нормативно-правовим забезпеченням.

Об'єктом дослідження є система публічного управління природними ресурсами в Україні.

Предметом дослідження: є публічне управління природними ресурсами в умовах євроінтеграційних викликів.

Методи дослідження. У роботі використано комплексні методи наукового аналізу, зокрема теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація), порівняльно-правові, емпіричні методи опрацювання статистичних даних та аналітичних матеріалів, а також методи моделювання й прогнозування в контексті дослідження публічного управління природними ресурсами в умовах євроінтеграційних викликів.

У першому розділі здійснено аналіз теоретичних засад публічного управління природними ресурсами, розкриває сутність ключових понять та принципів управління у цій сфері. Другий розділ містить дослідження сучасних тенденцій та проблем розвитку публічного управління природними ресурсами в Україні у контексті євроінтеграційних процесів. У третьому розділі запропоновані напрями удосконалення публічного управління природними ресурсами в контексті євроінтеграції.

Ключові слова: ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, ПРИРОДНІ РЕСУРСИ, ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ, ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ, ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- ВВП – Внутрішній валовий продукт;
- ГФВ – Гідрофторвуглеці;
- Директива 2000/60/ЄС – Водна рамкова директива;
- Директива 2001/42/ЄС – Про стратегічну екологічну оцінку програм;
- Директива 2003/35/ЄС – Про участь громадськості;
- Директива 2008/98/ЄС – Про відходи;
- Директива (ЄС) 2024/2881 – Про якість атмосферного повітря;
- ДП – Державне підприємство;
- ЄБРР – Європейський банк реконструкції та розвитку;
- ЄІБ – Європейський інвестиційний банк;
- ЄС – Європейській Союз;
- Мінцифри – Міністерство цифрової трансформації України;
- ОВД – Оцінка впливу на довкілля;
- ООН – Організація Об'єднаних Націй;
- ПРООН – Програма розвитку ООН;
- рф – російська федерація;
- СЕО – Стратегічна екологічна оцінка;
- СТВ – Системи торгівлі викидами;
- СФУ – Східне філіальне управління;
- США – Сполучені Штати Америки;
- Aarhus Convention – Орхуська конвенція;
- AI – Штучний інтелект;
- VRMN – Модель та нотація бізнес-процесів;
- COP28 – 28 Конференція Сторін;
- COVID-19 – Коронавірусна інфекційна хвороба;
- Digital Twin – Цифровий двійник;
- EIA – Асоціація електронних підприємств;
- EMAS – Схема екологічного управління та аудиту;
- ETS – Схема торгівлі викидами Європейського Союзу;

European Green Deal – Європейський зелений курс;
EU Timber Regulation – Регламент про деревину;
GmbH – Товариство з обмеженою відповідальністю;
GIS – Геоінформаційна система;
GIZ – Німецьке товариство міжнародного співробітництва;
Global Methane Pledge – Глобальна ініціатива зі скорочення викидів метану;
Good governance – Добре управління;
Green Energy Fund – Фонд підтримки енергетики України;
Horizon Europe – Горизонт Європа;
FLEGT – Законодавство про лісове господарство, управління та торгівля;
IED – Директива щодо промислових та тваринницьких викидів;
IFC – Міжнародна фінансова корпорація;
IoT – Інтернет Речі;
ISO – Міжнародної організації зі стандартизації;
MEPNR – Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України;
MRV – Магнітно-резонансна венографія;
Nature Restoration Law – Регламент про відновлення природи;
Open Data – Відкриті дані;
RBMP – Управління річковими басейнами;
RCE – Регіональні центри експертизи;
Reform support team – Команда підтримки відновлення та реформ;
PHARE – Польща та Угорщина: Допомога у реструктуризації економік;
PPP – Публічно-приватні платформи;
SDGs – Цілі сталого розвитку;
SEA – Стратегічна екологічна оцінка;
UNDP – Програма розвитку ООН;
VOC – Леткі Органічні Сполуки.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНИМИ РЕСУРСАМИ.....	12
1.1. Природні ресурси як об’єкт публічного управління: сутність, класифікація та значення.....	12
1.2. Система публічного управління природними ресурсами: суб’єкти, функції та механізми.....	18
1.3. Нормативно-правове забезпечення публічного управління природними ресурсами в Україні та країнах ЄС.....	23
Висновки до розділу 1.....	28
РОЗДІЛ 2. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ РЕФОРМИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНИМИ РЕСУРСАМИ.....	30
2.1. Вплив євроінтеграційних процесів на реформування управління природними ресурсами в Україні.....	30
2.2. Досвід країн Європейського Союзу у сфері публічного управління природними ресурсами: уроки для України.....	38
2.3. Аналіз виконання Україною міжнародних екологічних зобов’язань у межах євроінтеграційних реформ.....	45
Висновки до розділу 2.....	54
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНИМИ РЕСУРСАМИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	56
3.1. Інституційні зміни в системі управління природними ресурсами відповідно до європейських стандартів.....	56
3.2. Використання цифрових технологій для підвищення ефективності управління природними ресурсами.....	62
3.3. Перспективи інтеграції міжнародних інвестицій та розвитку партнерських відносин у сфері раціонального управління природними ресурсами.....	68
Висновки до розділу 3.....	73
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	80
ДОДАТКИ.....	92

ВСТУП

Сучасний розвиток українського суспільства відбувається в умовах глобальних викликів, серед яких особливе місце займають екологічні проблеми та необхідність раціонального використання природних ресурсів. Природні ресурси є основою життєдіяльності суспільства, важливим чинником економічного зростання та забезпечення національної безпеки. Водночас їх надмірна експлуатація, низький рівень екологічної свідомості та недосконалість механізмів управління призводять до значних втрат для довкілля та суспільства.

Теоретичний огляд: у науковій сфері активно обговорюється питання про сутність та зміст категорії «публічне управління природними ресурсами», а також про систему публічного управління в умовах євроінтеграційних реформ. Дослідники зазначають, що публічне управління природними ресурсами є комплексним інститутом, який поєднує правові, економічні, екологічні та соціальні механізми для забезпечення сталого використання ресурсів, охорони довкілля та реалізації стратегічних завдань держави в умовах інтеграційних процесів.

Серед українських науковців, які зробили вагомий внесок у розвиток цієї дискусії, слід зазначити: Бабміндру Д.І., Овчаренко А.В., Маліновську Є.І., Чупилку Д.О., вони аналізують інституційні механізми публічного управління природними ресурсами в Україні та досвід їх реформування в умовах адаптації до стандартів ЄС [2].

Ю.О. Легеза вивчає ставлення громадськості до ефективності управління природними ресурсами, шляхи оптимізації системи управління [29]. Мартиненко В.О., Линник С.О., висвітлюють проблемні питання у публічному управлінні екологією, земельних відносинах та екологічної відповідальності [32]. Якщо брати до уваги аналіз державного регулювання у сфері охорони природи, слід звернутися до праці П.П. Березовського, С.В. Шутяка, Г.А. Яценка [4].

Серед зарубіжних учених, які досліджують публічне управління природними ресурсами в умовах євроінтеграційних реформ, виділяють: Гентіана

Края у своїй статті «До європейської інтеграції в державному управлінні та публічних послугах» досліджує вплив інтеграції в ЄС на публічне адміністрування та надання публічних послуг, зокрема в сфері управління природними ресурсами в Албанії [69]. Лемуель К.Д. у статті «Вплив інтеграції до Європейського Союзу на управлінські практики» аналізує вплив європейської інтеграції на управлінські практики в країнах Центрально-Східної Європи, у тому числі в сфері природокористування [76]. Трондал Дж. розглядає, як дослідження публічного адміністрування інтегрується у вивчення європейської інтеграції та управління природними ресурсами в ЄС [90]. Капланер К. аналізує інтеграцію політики ЄС, зокрема у сфері управління природними ресурсами та екологічної політики [75].

Таким чином, теоретичний дискурс поєднує здобутки українських і зарубіжних учених, що дозволяє комплексно оцінювати систему публічного управління природними ресурсами, визначати вплив євроінтеграційних реформ на діяльність суб'єктів управління та шляхи підвищення ефективності управління у цій сфері.

Актуальність теми. Проблематика публічного управління природними ресурсами є надзвичайно актуальною для сучасної України, оскільки від ефективності функціонування системи управління залежить забезпечення сталого розвитку, охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів. Умови євроінтеграційних реформ створюють нові виклики та водночас відкривають можливості для удосконалення організаційних структур, механізмів управління та взаємодії державних органів, бізнес-структур і громадянського суспільства.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю гармонізації українського законодавства з європейськими нормами у сфері управління природними ресурсами та екологічної політики, впровадження сучасних стандартів охорони довкілля, раціонального використання земельних, водних та лісових ресурсів. Євроінтеграційні процеси висувають високі вимоги до ефективності управлінських рішень, розвитку цифрових технологій і механізмів

моніторингу природних ресурсів, а також до зміцнення міжнародного партнерства та залучення інвестицій.

Метою даної магістерської роботи є всебічне дослідження публічного управління природними ресурсами в умовах євроінтеграційних викликів, визначення його теоретичних та практичних аспектів, аналіз існуючих інституційних механізмів, нормативно-правового забезпечення та функціонування суб'єктів управління. Робота спрямована на виявлення проблем і перешкод, що ускладнюють ефективне управління природними ресурсами, а також на розробку рекомендацій щодо вдосконалення діяльності органів державної влади, громадських інститутів і бізнес-структур з метою підвищення ефективності управління та забезпечення відповідності української системи управління міжнародним стандартам, зокрема стандартам ЄС.

Завдання роботи відповідають меті дослідження і включають:

- визначити теоретичні засади публічного управління природними ресурсами та особливості його функціонування в умовах євроінтеграційних викликів.
- проаналізувати функції та роль державних органів, інститутів громадянського суспільства і бізнес-структур у сфері управління природними ресурсами.
- дослідити вплив європейської інтеграції на діяльність суб'єктів публічного управління природними ресурсами.
- виявити проблеми та перешкоди, що ускладнюють ефективне управління природними ресурсами.
- розробити рекомендації щодо вдосконалення діяльності суб'єктів управління в контексті євроінтеграційних викликів.

Об'єктом дослідження є система публічного управління природними ресурсами в Україні, яка включає державні органи різних рівнів, інститути громадянського суспільства, бізнес-структури та інші суб'єкти, що беруть участь у процесах використання, охорони та регулювання природних ресурсів.

Предметом дослідження: є публічне управління природними ресурсами в умовах євроінтеграційних викликів.

У роботі використані комплексні *методи* наукового аналізу, що дозволяють досліджувати публічне управління природними ресурсами в умовах євроінтеграційних викликів. Серед них застосовувалися теоретичні методи, такі як аналіз, синтез, узагальнення та систематизація наукових джерел, що дозволило визначити сутність, функції та структуру системи публічного управління природними ресурсами. Використовувалися також порівняльно-правові методи, завдяки яким проведено порівняння українського законодавства та нормативних актів ЄС, а також досвід держав ЄС у сфері управління природними ресурсами.

Емпіричні методи включають аналіз статистичних даних, аналітичних звітів та офіційної інформації органів публічної влади щодо використання та охорони природних ресурсів. Крім того, застосовувалися методи моделювання та прогнозування, що дозволяють оцінити ефективність управлінських рішень і можливі шляхи вдосконалення системи управління в умовах євроінтеграційних реформ.

Апробація результатів роботи. Основні наукові результати магістерського дослідження апробовано на «Всеукраїнській конференції учнівської та студентської молоді» де презентувала тези «Публічне управління природними ресурсами в умовах євроінтеграційних реформ» [51]; Всеукраїнському конкурсі учнівських та студентських творчих робіт «Молодь і місцеве самоврядування: партнерство заради майбутнього» у номінації «Кращі європейські практики сталого розвитку громад: досвід для України».

Публікації. За результатами проведеного дослідження опубліковано тези на тему «Публічне управління природними ресурсами в умовах євроінтеграційних реформ», яка увійшла у збірник тез міжнародної науково-практичної конференції «Всеукраїнській конференції учнівської та студентської молоді» , що відбулася 26 березня 2025 року [51].

Магістерська кваліфікаційна робота складається з таких *структурних елементів*: Перелік умовних позначень подає основні терміни, поняття та скорочення, що застосовуються у дослідженні. Вступ визначає загальний контекст роботи, формулює її мету та завдання, а також обґрунтовує актуальність

теми. Розділ 1 присвячений аналізу теоретичних засад публічного управління природними ресурсами, розкриває сутність ключових понять та принципів управління у цій сфері. Розділ 2 містить дослідження сучасних тенденцій та проблем розвитку публічного управління природними ресурсами в Україні у контексті євроінтеграційних процесів. Розділ 3 зосереджений на розробці шляхів удосконалення публічного управління природними ресурсами в контексті євроінтеграції.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНИМИ РЕСУРСАМИ

1.1. Природні ресурси як об'єкт публічного управління: сутність, класифікація та значення

Під час повномасштабної війни Україна зазнала значних втрат природних ресурсів, зокрема через масштабні пожежі, забруднення ґрунтів та води внаслідок бойових дій, підривів промислових об'єктів та інфраструктури. На окупованих територіях ситуація є особливо критичною: природні екосистеми залишаються без належного нагляду, відбувається неконтрольований видобуток корисних копалин, знищення лісів, погіршення якості земель і водних ресурсів. Відсутність моніторингу та екологічних заходів призводить до прогресуючої деградації довкілля, наслідки якої матимуть довготривалий та часто незворотний характер для екологічної безпеки держави. У відповідь на ці виклики інтенсивно розвивається екологічне право, зокрема у сфері забезпечення екологічних прав громадян та діяльності неурядових організацій.

Від найдавніших часів людина користувалася багатствами природи, сприймаючи довкілля як невичерпне джерело ресурсів. Довгий період людська діяльність майже не позначалася на стані біосфери, однак уже наприкінці ХІХ століття вчені почали фіксувати зміни, спричинені господарською активністю. У ХХ столітті ці процеси значно прискорилися й нині мають глобальний характер. Задля підвищення якості життя людство нарощує темпи матеріального виробництва, не завжди враховуючи екологічні наслідки. У результаті значна частина ресурсів, вилучених із природного середовища, повертається до нього у формі відходів, які є токсичними або непридатними для повторного використання. Це створює серйозну загрозу як для стабільності біосфери, так і для самого існування цивілізації. Усвідомлене ставлення до природи та раціональне використання її ресурсів стають єдиною альтернативою екологічній катастрофі, яка невідворотно насувається, якщо людство не змінить підходів до господарської діяльності.

Сучасна статистика свідчить про масштаби проблеми. Щороку з надр Землі видобувається близько 100 мільярдів тон мінеральної сировини, з яких приблизно 90 мільярдів знову повертаються у вигляді відходів. Якщо на початку ХХ століття в господарській діяльності використовувалося близько 20 хімічних елементів таблиці Менделєєва, то сьогодні – понад 90. За останні чотири десятиліття глобальне споживання мінеральних ресурсів зросло у 25 разів, тоді як обсяги відходів збільшилися у десятки, а подекуди й у сотні разів. Запаси багатьох руд стрімко виснажуються: у найближчі 20-30 років прогнозується повне вичерпання свинцевих, цинкових, олов'яних, золотих, срібних, платинових та азбестових родовищ. У подальшій перспективі може припинитися видобуток нікелю, кобальту, алюмінію, а також вичерпаються поклади фосфатної сировини. Такі тенденції підкреслюють невідкладність переходу до сталих моделей управління природними ресурсами [37].

Під природними ресурсами в науковій та нормативно-правовій літературі розуміють сукупність матеріально-енергетичних та біотичних складників природи (грунти, мінерали, вода, ліси, біоресурси, атмосфера, енергетичні потоки тощо), які можуть бути використані людиною для задоволення економічних, соціальних і культурних потреб.

У літературі не існує єдиного підходу до визначення категорій «природні ресурси» та «природні умови», адже їх трактування залежить від мети досліджень і наукової позиції автора. За своєю сутністю природні ресурси розглядаються як складова географічного середовища, яке забезпечує умови існування й діяльності людини. Вони належать до елементів природи, а їхнє поширення та зосередження в надрах планети зумовлюються природними закономірностями. Відомий науковець О. О. Мінц визначав природні ресурси як тіла і сили природи, що на певному етапі розвитку продуктивних сил та рівня наукового пізнання можуть бути залучені до задоволення потреб суспільства через безпосередню участь у матеріальній діяльності.

Частина екологів і природознавців, навпаки, не розмежовує поняття «умови» та «ресурси», відносячи до них рельєф, геологічну структуру та інші

компоненти довкілля. М. Ф. Реймерс трактував природні ресурси як об'єкти й явища природи, що використовуються нині або можуть бути використані в майбутньому для прямого чи опосередкованого споживання, створення матеріальних благ, відтворення трудового потенціалу, забезпечення життєдіяльності людини та підвищення якості її життя. У його розумінні ресурси – це природні блага, корисність яких трансформується залежно від трудової діяльності людини.

Водночас природні ресурси неможливо відокремити від природних умов, які виступають їх природно-історичною основою. Саме поєднання певних природних факторів обумовлює формування й розвиток ресурсів, що, у свою чергу, відображає їх суспільну значущість. Вони є матеріальною базою, яка перебуває у динамічному розвитку в часі та просторі, формуючи точку взаємодії природи та людського суспільства.

Звідси випливає, що природні умови й ресурси мають подвійний характер і, як підкреслюють представники географічної науки, належать радше до суспільних, передусім економічних категорій. На думку І. В. Комара, у сукупності з усіма природними умовами ресурси слід розглядати як навколишній світ у його відношенні до людського суспільства [38].

У публічному управлінні природні ресурси розглядаються не лише як економічні блага, але й як об'єкт правового регулювання і суспільних інтересів: держава встановлює правила доступу, користування, охорони та відтворення ресурсів, забезпечує контроль і відповідальність за їхнє використання. Такий підхід підкреслюють дослідники, які поєднують екологічну й адміністративно-правову перспективи управління ресурсами, наголошуючи на публічній (колективній) природі значної частини ресурсів та необхідності державного регулювання для захисту суспільних інтересів [2].

Класичні теоретичні підходи до ресурсного управління лягли в основу сучасних уявлень про об'єкт управління. Концепція «трагедії спільного» Г. Гарретта Хардіна показала ризики неконтрольованого відкритого доступу до природних благ та обґрунтувала необхідність встановлення правил доступу й

регулювання. Одночасно роботи Е. Остром продемонстрували, що громади можуть самостійно розробляти ефективні інститути спільного користування, якщо для цього існують відповідні правила та механізми самоконтролю — висновки, які мають прямий імпакт для публічного управління, оскільки вказують на значущість децентралізації, локальних інститутів та участі громадян у керуванні ресурсами [68].

Сучасні дослідження підкреслюють, що управління природними ресурсами повинно поєднувати раціонально-комплексні підходи з інкрементальними, адаптивними моделями прийняття рішень. Так, Брок і Тан зазначають про необхідність інтеграції знань із публічного адміністрування та планування у практику ресурсного менеджменту для зменшення розриву між теорією і практикою та для підвищення адаптивності управлінських рішень перед екологічною невизначеністю. Дослідження конфліктів у природоресурсному управлінні також показують важливість політики управління як фактору, що може або посилювати, або зменшувати конфлікти навколо ресурсів [78].

Природні ресурси відзначаються значною різноманітністю, тому їх поділяють на групи за різними критеріями, як показано на рисунку 1.1.

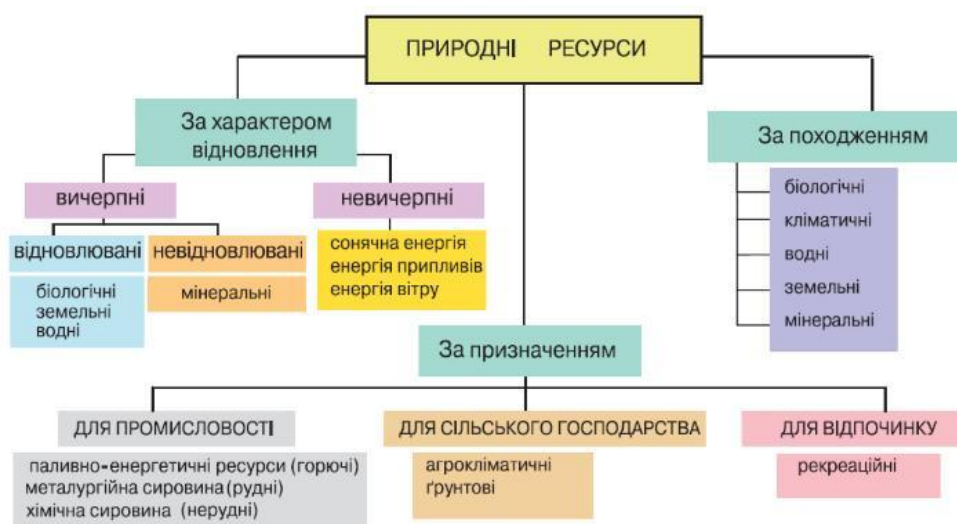

Рис. 1.1. Класифікація природних ресурсів [20]

Класифікація природних ресурсів саме у публічному управлінні має практичне значення для визначення правового режиму, механізмів управління та

інструментів політики. Загальноприйнятою є класифікація за природною ознакою (абіотичні – мінеральні, ґрунтові; біотичні – лісові, рибні; водні ресурси; енергетичні ресурси), за здатністю до відновлення (відновлювані та невідновлювані), а також за масштабом управління (національні, регіональні, місцеві ресурси). Така категоризація визначає пріоритети політики (наприклад, охорона біорізноманіття та збереження лісів vs. регулювання видобувної діяльності у випадку корисних копалин) і впливає на вибір правових інструментів контролю, ліцензування, екологічної оцінки та плати за користування [2].

Відповідно до ч. 1 ст. 39 Закону України «Про охорону довкілля» природні матеріали діляться на ті, що мають велику державну важливість. До них входять територіальні та внутрішні морські води, ресурси континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони, повітря в атмосфері, а також підземні та поверхневі води які використовуються або знаходяться на території більше ніж одна область [44].

Окреме місце займає лісові ресурси державного значення та природні комплекси, що входять в склад природно-заповідного фонду країни. До цієї групи також відносять диких тварин, які живуть в природній волі на території України, її шельфу та у виключній економічній зоні а також інші об'єкти тваринного світу що підпадають під дію закону України «Про тваринний світ» і є власністю держави сюди належать об'єкти тваринного світу, які у встановленому законодавством порядку можуть бути передані у комунальну або приватну власність, проте визнані такими, що мають загальнодержавне значення [48]. Завершує перелік група корисних копалин, за винятком тих, що віднесені до категорії загальнопоширених [49].

У контексті євроінтеграції класифікація та правовий режим ресурсів набувають додаткового значення через вимогу гармонізації національного законодавства з *acquis communautaire*. Європейські директиви (зокрема Водна рамкова директива 2000/60/ЕС, директиви з охорони природи й мережею Natura 2000, інші екологічні регламенти) встановлюють стандарти управління водними,

біотичними та ландшафтними ресурсами, що вимагає від держав-кандидатів і країн-партнерів адаптації внутрішніх механізмів управління, процедур екологічної оцінки та систем моніторингу. Для України це означає необхідність перетворення адміністративних процедур, запровадження інтегрованого менеджменту водних басейнів, посилення охорони ключових природних територій та впровадження підходів «екосистемного менеджменту» [62].

Значення природних ресурсів для державної політики є багатомірним. По-перше, ресурси визначають економічні можливості країни: видобуток корисних копалин, продукція лісового господарства, рибні ресурси і води мають пряму економічну цінність і впливають на бюджетну політику. По-друге, природні ресурси – ключ до забезпечення продовольчої, енергетичної та екологічної безпеки. По-третє, від способів управління ресурсами залежить екологічна стабільність, а отже й стійкість розвитку територій та добробут населення. Сучасні наукові праці наголошують, що слабка інституційна спроможність та недостатній контроль призводять до деградації ресурсів, посилення соціально-економічних нерівностей [2].

На прикладі української практики фахівці аналізують структуру державного управління природними ресурсами, його інституційні вади і шляхи реформування. Робота Бабміндри Д.І. та співавторів систематизує правові й організаційні підходи до державного управління ресурсами в Україні, підкреслюючи необхідність підвищення ефективності інституцій через удосконалення нормативної бази та координаційних механізмів між центральними та місцевими органами влади [2]. Ю.О. Легеза аналізує ставлення громадськості до системи управління ресурсами і пропонує заходи оптимізації на основі емпіричних даних, що важливо для запровадження підходів з участю зацікавлених сторін. І.В. Вітовська колегами приділяють увагу окремим галузям (ліси, земля, вода) та нормативним проблемам, які гальмують інтеграцію європейських стандартів у національну практику. Ці дослідження підтверджують, що трансформація системи управління потребує комбінованих рішень – правових, інституційних, технічних і кадрових.

1.2. Система публічного управління природними ресурсами: суб'єкти, функції та механізми

Система публічного управління природними ресурсами являє собою цілісну, багаторівневу і водночас динамічну структуру, що забезпечує раціональне використання, охорону та відтворення природних багатств. Вона охоплює сукупність державних інституцій, органів місцевого самоврядування, а також спеціалізованих відомств, наділених відповідними повноваженнями у сфері регулювання природокористування.

В наукових працях з екологічного та правового регулювання управлінські функції у сфері природокористування та охорони довкілля розглядаються як комплекс дій, які виконують органи державної виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та громадські організації. Ці дії спрямовані на забезпечення організованого та раціонального використання природних ресурсів, їх відтворення, а також на захист і охорону навколишнього середовища. Крім того, у літературі виділяються ключові напрями діяльності відповідних суб'єктів у сфері організації охорони природи.

Основними суб'єктами такого управління виступають Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади, зокрема Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Державна екологічна інспекція, Державне агентство лісових ресурсів, Державна служба геології та надр та інші структури, що забезпечують реалізацію політики у сфері використання природних ресурсів. Водночас важливу роль відіграють і органи місцевого самоврядування, які здійснюють контроль за використанням та охороною природних об'єктів у межах своїх адміністративно-територіальних одиниць, а також беруть участь у формуванні локальних програм розвитку та охорони довкілля.

Функціональне навантаження системи управління охоплює широкий спектр завдань: від стратегічного планування та прогнозування раціонального використання ресурсів до розробки та впровадження конкретних механізмів їх охорони. Одним із ключових напрямів є формування державної екологічної

політики, яка ґрунтується на принципах сталого розвитку та інтеграції екологічних вимог в економічну діяльність. У загальному вигляді функції управління у сфері природокористування регламентуються Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища». Відповідно до ч. 1 ст. 16 цього закону, управління охороною навколишнього середовища передбачає виконання таких функцій, як спостереження, наукові дослідження, екологічна експертиза, контроль, прогнозування, програмування, інформування та інші види виконавчо-розпорядчої діяльності [45]. Розділи V-VII закону деталізують положення щодо екологічного моніторингу, експертизи, прогнозування, ведення обліку, інформування, стандартизації, нормування та контролю в галузі охорони природи. Проте, закон не надає вичерпного переліку всіх функцій і не забезпечує їх комплексного регулювання.

У наукових книгах спосіб визначення обов'язків управління відрізняється. В. В. Костицький пропонує додати до списку, що визначений законом, функцію видачі дозволів на особливе використання природи та заходи реагування до порушників екологічних правил [25]. Але остання пропозиція треба дивитися критично, бо вона насправді закриває інститут правової відповідальності і відбувається головню в межах правоохоронного діла [26]. Н. Р. Кобецька підкреслює невичерпність переліку та додає ведення державних кадастрів природних ресурсів, просторово-територіальне планування та лімітування використання і охорони довкілля, хоча останнє можна розглядати як частину ведення обліку [23].

Автори підручника під редакцією А. П. Гетьмана та М. В. Шульги пропонують об'єднати функції управління у сфері природокористування та охорони довкілля у три основні групи. До організаційних функцій відносяться облік природних ресурсів, екологічне планування, прогнозування їх використання та просторово-територіальне планування об'єктів природи. Попереджувально-охоронні функції охоплюють моніторинг використання природних ресурсів, проведення екологічної експертизи та контроль. Третя група, інші функції, включає інформування про стан довкілля, стандартизацію та

нормування у сфері природокористування, а також вирішення екологічних спорів [11]. Таку класифікацію підтримують також Є. Ф. Глухачов та О. Д. Настечко [7].

Механізми публічного управління природними ресурсами є надзвичайно різноманітними і включають правові, адміністративні, економічні та інформаційні інструменти. Правові механізми базуються на законах і нормативно-правових актах, що визначають порядок користування, охорони та відтворення ресурсів. Адміністративні інструменти проявляються через систему дозволів, ліцензій, квот, екологічної експертизи та моніторингу. Економічні механізми передбачають використання платежів за користування природними ресурсами, екологічних податків, пільг та стимулів для підприємств, що впроваджують екологічно безпечні технології. Інформаційні ж механізми спрямовані на забезпечення прозорості діяльності органів влади, доступу громадськості до екологічної інформації та активного залучення громадян до процесів прийняття рішень.

Значну роль у цій системі має міжнародний вимір. Україна є учасницею низки міжнародних конвенцій та угод у сфері охорони довкілля, що вимагає гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами. Це зумовлює впровадження європейських підходів до екологічного управління, включаючи принципи «забруднювач платить» і «профілактика краще, ніж ліквідація наслідків».

Для створення на місцях дієвої системи управління природними активами необхідно кардинально змінити наявний підхід до регулювання використання природних ресурсів. Це завдання є вкрай непростим. По-перше, чинна управлінська вертикаль у сфері природокористування закріплена як у законодавстві, так і в існуючій організаційно-правовій структурі України. По-друге, територіальні громади сьогодні фактично не мають чітко окреслених та нормативно закріплених повноважень щодо розпорядження природними ресурсами на своїй території як економічними активами, здатними приносити дохід.

Додаткових труднощів додає й те, що у процесі євроінтеграції постає необхідність адаптувати господарську діяльність природокористувачів до нових для українських реалій технологічних стандартів та екологічних вимог. Йдеться, зокрема, про запровадження міжнародних норм на зразок стандартів ISO 14000 та регламентів європейської системи екологічного менеджменту та аудиту (EMAS), та запроваджена в Україні децентралізація. Організаційні складові трансформації системи управління природними ресурсами територіальних громад показано на рисунку 1.2.

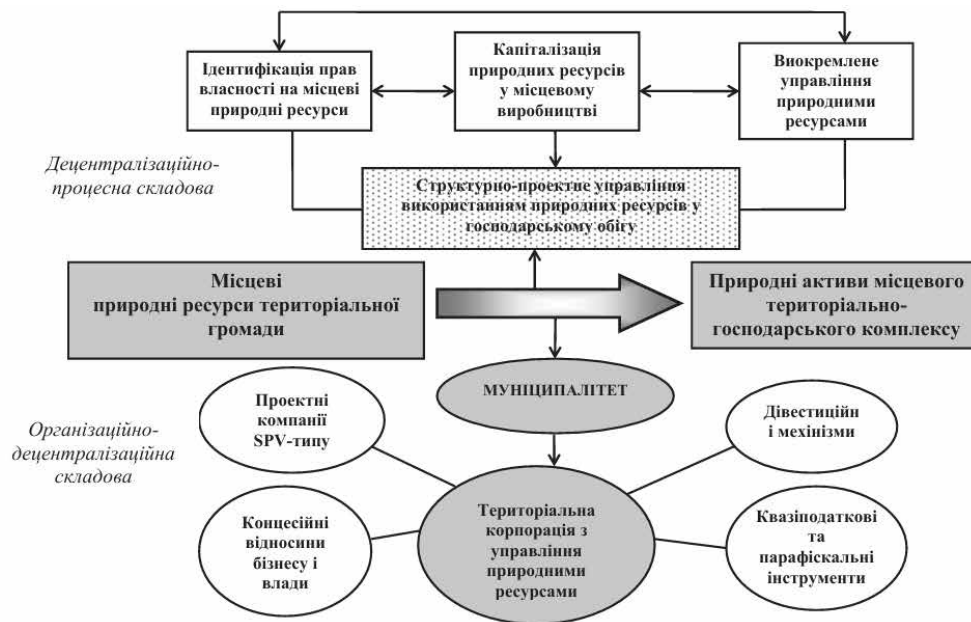

Рис. 1.2. Фінансово-економічні, процесуальні та інституційно-організаційні аспекти зміни системи управління природними ресурсами територіальних громад в умовах децентралізаційних реформ і євроінтеграційних викликів [21]

У науковій літературі наголошується, що публічне управління природними ресурсами передбачає баланс між економічними, соціальними та екологічними інтересами суспільства. Наприклад, В. Андрейцев розглядає систему екологічного управління як багаторівневу структуру, де взаємодіють державні органи, органи місцевого самоврядування та інститути громадянського суспільств [1]. Дослідник підкреслює, що це є саме поєднання правових, організаційних та економічних механізмів, які гарантують збереження природи.

Інший відомий український науковець, Г. Балюк, наголошує на важливості формування ефективних механізмів державного контролю за використанням ресурсів, оскільки лише через дієву систему контролю та нагляду можна забезпечити раціональність природокористування та дотримання екологічних норм [3]. Водночас, П. Пашков у своїх дослідженнях зазначає, що система управління має ґрунтуватися на принципі пріоритетності екологічних інтересів над економічними, адже деградація довкілля є загрозою для національної безпеки [52].

Основними функціями державного управління у сфері природокористування та охорони навколишнього природного середовища можна назвати розподіл та перерозподіл ресурсів, екологічний моніторинг та нагляд, екологічну експертизу, планування та сертифікацію екології, ведення державного обліку природокористування та охорони природи, стандартизацію та нормалізацію екологічних процесів, надання інформації про стан навколишнього природного середовища населенню, ліцензування та надання дозволів на спеціальне використання ресурсів, контроль за забрудненням викидів та скидів, організацію просторової і територіальної організації природних об'єктів плюс вирішення екологічних спорів. Основним критерієм їх виділення є визначені мета і завдання управлінської діяльності плюс вид або характер використовуваних методів разом з єдністю і послідовністю заходів управлінського впливу.

Класифікація функцій управління у сфері природокористування та охорони довкілля може здійснюватися за різними підходами, проте найважливішим є та, яка забезпечує ефективну організацію системи державних органів та чітке розмежування повноважень між ними. Це дозволяє не лише раціонально розподілити компетенцію, але й мінімізувати ризики корупційних практик, підвищуючи прозорість та підзвітність системи державного екологічного управління [14].

1.3. Нормативно-правове забезпечення публічного управління природними ресурсами в Україні та країнах ЄС

Нормативно-правове забезпечення публічного управління природними ресурсами в Європейському Союзі формується навколо загального стратегічного вектора Європейського зеленого курсу (European Green Deal), який задає рамку політик щодо декарбонізації, відновлення природи, управління відходами, якості повітря і води, а також інтегрованого управління екосистемами; цей пакет політик супроводжується численними директивами та регламентами, що встановлюють обов'язкові для країн-членів стандарти і строки їхнього виконання [84]. У межах цього підходу ЄС посилює свої очікування щодо охорони природи (включно з новою «Nature Restoration Law»), стандартизації екологічного менеджменту та механізмів контролю – рішення, які мають прямий вплив на те, як держава організовує управління природними ресурсами та державний нагляд [64].

У контексті адаптації нормативно-правової бази України до європейських стандартів у сфері публічного управління доцільно звернути увагу на застосування елементів так званого «м'якого права» (зокрема, повідомлень Європейської Комісії). Це пов'язано з тим, що в Угоді про асоціацію наразі відсутні прямі імперативні вимоги щодо приведення вітчизняного законодавства у відповідність у цій сфері. Водночас така адаптація є важливою, оскільки дозволяє прискорити процес наближення до виконання Копенгагенських критеріїв вступу до ЄС [33].

В Україні процес гармонізації національного законодавства з *acquis communautaire* значною мірою визначається домовленостями в рамках Угоди про асоціацію та конкретними проєктами технічної допомоги й реформаторських програм, що фінансуються ЄС та іншими міжнародними донорами; практична імплементація цих зобов'язань відбувається через поступову адаптацію законів, підзаконних актів та створення або реформування інституцій моніторингу і контролю (включно з проєктом APENA та іншими ініціативами, що підтримувалися до 2024 року) [94]. Вдалою ілюстрацією виступає програма

підтримки наближення українського законодавства у сферах якості повітря та управління відходами (APENA 2), яка надавала експертну та технічну допомогу у розробці нормативних документів і інституційних механізмів [95].

Одночасно з цим в офіційній комунікації та аналітичних матеріалах європейських інституцій і українських центрів експертизи звертається увага на проблеми імплементації та виконання: гармонізація нормативної бази потребує не лише ухвалення законів, а й забезпечення ефективного адміністрування, прозорості процедур, наявності інструментів контролю та достатньої технічної спроможності для моніторингу стану довкілля [67]. У звітах Єврокомісії та в резолюціях Європарламенту останніх років постійно наголошується, що прогрес у наближенні до екологічного *acquis* є істотним, але нерівномірним, і потребує посиленої уваги до виконання, фінансування та інституційних реформ [79].

Законодавчі ініціативи України останніх років свідчать про поступове впровадження європейських підходів: це стосується питань інтегрованого управління водними ресурсами відповідно до Водної рамкової директиви, удосконалення правил управління відходами, запровадження механізмів контролю за промисловим забрудненням (зокрема – інтегровані дозволи для великих забруднювачів) та перегляду процедур екологічної оцінки й експертизи [83]. Під час воєнного періоду з'явилася також потреба у додаткових нормативних рішеннях щодо відновлення природних територій і мінімізації екологічних ризиків, пов'язаних із руйнуванням інфраструктури, що вимагає адаптації законодавства до нових реалій та пріоритетів [58].

Посилення глобалізаційних та інтеграційних процесів в Україні вимагає ефективного нормативно-правового регулювання, тому одним із ключових завдань сьогодні є узгодження національної законодавчої системи з міжнародними правовими нормами. Як підкреслюють Ю. З. Криворучко, Л. М. Тарасюк та Л. С. Герасимюк, система нормативно-правового забезпечення публічного управління й надалі зазнаватиме розвитку та вдосконалення. Важливим напрямом такого поступу є стандартизація та деталізація електронних

адміністративних послуг, реалізація яких активно здійснюється в межах проєкту «Дія».

Для зручності систематизації нормативно-правових джерел доцільно представити їх у вигляді узагальненої таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Нормативно-правові акти України у сфері управління природними ресурсами

Нормативний акт	Короткий зміст
Конституція України (1996)	Закріплює положення про право власності Українського народу на природні ресурси та гарантії їх охорони
Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991)	Встановлює правові основи охорони довкілля, раціонального використання та відтворення природних ресурсів
Земельний кодекс України (2001)	Регулює використання та охорону земельних ресурсів
Водний кодекс України (1995)	Визначає правила охорони та використання водних ресурсів
Лісовий кодекс України (1994)	Регулює управління та охорону лісових ресурсів
Кодекс України про надра (1994)	Містить норми щодо використання, охорони та відновлення надр
Закон України «Про природно-заповідний фонд України» (1992)	Визначає особливий режим охорони природних територій і об'єктів

Джерело: складено автором на основі [27], [45], [15], [6], [30], [24], [47].

Таким чином, в Україні діє розгалужена система нормативно-правових актів, яка забезпечує комплексне правове регулювання використання природних ресурсів. Водночас їхня фрагментарність і відсутність єдиної інтегрованої екологічної політики створюють потребу у вдосконаленні законодавства, особливо з урахуванням євроінтеграційних зобов'язань.

У цьому контексті надзвичайно важливим є аналіз екологічного аспис ЄС, яке включає понад 200 директив та регламентів, що визначають стандарти

управління природними ресурсами, охорони довкілля та забезпечення сталого розвитку, показаних в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Основні акти ЄС у сфері охорони довкілля та управління природними ресурсами

Нормативний акт ЄС	Короткий зміст
Директива 2000/60/ЄС (Водна рамкова директива)	Встановлює правові засади комплексного управління водними ресурсами на рівні річкових басейнів
Директива 2001/42/ЄС (Про стратегічну екологічну оцінку планів і програм)	Встановлює обов'язкову процедуру екологічної оцінки для планів і програм, які можуть мати значний вплив на довкілля, з метою інтегрування екологічних міркувань у їх розробку.
Директива 2008/98/ЄС (Про відходи)	Визначає засади поводження з відходами, ієрархію управління ними та перехід до циркулярної економіки
Директива 2003/35/ЄС (Про участь громадськості у розробленні екологічних планів та програм)	Гарантує право громадськості брати участь на ранньому етапі в розробці певних екологічних планів та програм, а також забезпечує доступ до правового оскарження.
Директива (ЄС) 2024/2881 (Про якість атмосферного повітря та чисте повітря для Європи)	Встановлює жорсткіші стандарти якості повітря, посилені вимоги до моніторингу та захисту здоров'я та довкілля з метою досягнення чистішого повітря в Європі.

Джерело: складено автором на основі [60], [61], [62], [9], [63].

Практичні реформаторські ініціативи, що фінансувалися і супроводжувалися міжнародними партнерами, включали розробку правових актів, які запроваджують принципи «забруднювач платить», встановлюють механізми публічної звітності і доступу громадськості до екологічної інформації, а також проекти з підвищення якості моніторингу повітря і вод [95]. Ці зміни супроводжуються заходами щодо підготовки персоналу, впровадження інформаційних систем та створення «пілотних» механізмів інтегрованого

екологічного менеджменту, що наближають управлінські практики до європейських стандартів [94].

У правовому полі ЄС простежується тенденція до загострення екологічних вимог та їхньої трансляції в торгівельні і внутрішні правила (прикладом є ініціативи щодо боротьби з імпортом, пов'язаним із вирубкою лісів, або нові регламенти «Fit for 55»), що створює додаткові стимули для країн-супутниць узгоджувати своє регулювання [65]. Водночас ухвалення на рівні ЄС таких нормативних актів, як закон про відновлення природи, впливає на очікування до національної політики щодо збереження біорізноманіття і реконструкції деградованих екосистем, і ці норми стають орієнтиром при розробці українських стратегій і програм відновлення [64].

Інституційно, важливо відзначити роль не лише центральних міністерств та агентств, а й місцевих органів влади, аналітичних центрів та громадських організацій у процесі реалізації нового правового поля. Досвід показує, що ефективна імплементація екологічних директив вимагає координації на всіх рівнях, адекватного фінансування та громадської участі в контролі й моніторингу. Саме тому в проєктах технічної допомоги приділяється велика увага підвищенню спроможності місцевих органів, запровадженню інформаційних платформ і механізмів прозорого звітування [83].

Що стосується практичних викликів і новітніх фактів, на початку 2025 року Європейський парламент і Комісія продовжували тиснути на необхідність просування реформ в Україні, водночас відзначаючи прогрес у низці секторів, але звертаючи увагу на проблеми виконання, корупційні ризики та необхідність покращення процедур контролю [79]. Паралельно в ЄС деякі ініціативи – наприклад, заходи щодо попередження імпорту товарів, пов'язаних з вирубкою лісів – зазнавали затримок у впровадженні з технічних причин, що також формує додаткові часові та процедурні виклики для держав-партнерів, які узгоджують свої правила з європейськими [65].

Висновки до розділу 1

Беручи до уваги аналіз матеріалів першого розділу магістерської роботи, можна сформулювати комплексні висновки, які відображають сучасний стан та перспективи публічного управління природними ресурсами. Перш за все, природні ресурси України є стратегічним національним надбанням, до якого належать земля, надра, води, ліси та біоресурси, і їх раціональне використання має вирішальне значення для сталого розвитку держави. Аналіз наукових джерел свідчить, що природні ресурси слід розглядати не лише як матеріальні об'єкти природи, а й як комплекс соціально значущих активів, що потребують інтегрованого управління, контролю та відтворення. Підкреслюється необхідність врахування як економічних, так і екологічних аспектів, оскільки ресурси є обмеженими, а їх надмірне використання або нераціональне управління створює загрозу не лише для екосистем, але й для економічної та соціальної стабільності.

Функціонування системи публічного управління природними ресурсами України характеризується складною структурою суб'єктів, які виконують різноманітні функції – від планування та сертифікації до контролю та моніторингу. Дослідження показують, що ефективність управління значною мірою залежить від чіткого розподілу повноважень між державними органами, місцевим самоврядуванням та громадськими організаціями, а також від впровадження прозорих і сучасних механізмів контролю. Важливою складовою є цифровізація процесів управління, яка дозволяє підвищити прозорість, скоротити корупційні ризики та забезпечити доступ громадськості до даних про використання природних ресурсів.

Нормативно-правове забезпечення публічного управління природними ресурсами в Україні є складним і багатоаспектним. Хоча існує значна законодавча база, включаючи закони про охорону довкілля, природні ресурси та ліцензування, її адаптація до європейських стандартів залишається актуальною задачею. Впровадження елементів «м'якого права», електронних адміністративних послуг та стандартизації процедур дозволяє наблизити українську систему управління

до кращих практик ЄС, підвищити ефективність контролю та забезпечити більш раціональне використання природних активів. При цьому досвід європейських країн демонструє, що інтеграція сучасних цифрових технологій, електронних систем обліку та моніторингу значно підвищує результативність управління природними ресурсами та сприяє сталому розвитку.

Таким чином, перший розділ роботи дозволяє зробити висновок, що сучасне публічне управління природними ресурсами в Україні відбувається в умовах повномасштабної війни, що зумовлює необхідність одночасного реагування на надзвичайні екологічні втрати та продовження трансформаційних реформ. Попри руйнування інфраструктури, забруднення земель і водних об'єктів та втрату контролю над частиною територій, ключову роль продовжують відігравати комплексна нормативно-правова база, чіткий розподіл управлінських функцій і впровадження цифрових та інноваційних механізмів моніторингу ресурсів. Поєднання економічних, екологічних та технологічних підходів створює підґрунтя для відновлення, прозорості й ефективності системи управління природними ресурсами навіть у воєнний період та задля подальшого забезпечення сталого розвитку й євроінтеграційного поступу України.

РОЗДІЛ 2. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ РЕФОРМИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНИМИ РЕСУРСАМИ

2.1. Вплив євроінтеграційних процесів на реформування управління природними ресурсами в Україні

На сучасному етапі одним із ключових пріоритетів соціально-економічного й політичного розвитку України є інтеграція до ЄС. Це прагнення формувалося десятиліттями та нині стало головним чинником демократичних трансформацій, основою реформ, побудованих на європейських цінностях, у всіх сферах суспільного життя. Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також інших міжнародних документів, наша держава взяла на себе низку зобов'язань у галузях екології, енергетики, кліматичної політики, управління природними ресурсами та доступу до екологічної інформації. Навіть в умовах війни Україна продовжує виконувати ці зобов'язання, розвиваючи законодавство у напрямі його гармонізації з правом ЄС. Отримання статусу кандидата на членство в ЄС у 2022 році посилило відповідальність держави за впровадження реформ, зокрема у сфері верховенства права, екологічного управління та антикорупційної політики, що стимулює прискорення євроінтеграційних процесів у природоохоронній сфері.

Публічне управління в умовах надзвичайних ситуацій має специфічні характеристики та механізми розвитку, які потребують окремих наукових досліджень для формування ефективних пропозицій щодо пріоритетних напрямів підвищення результативності управління державою під час війни. Водночас важливо надати належну оцінку інституційним трансформаціям, що відбуваються в Україні, охарактеризувати найпріоритетніші зміни та визначити ті, що потребують термінового прийняття управлінських рішень і розробки стратегічних планів на державному та місцевому рівнях.

Українська держава має не просто відбудовуватися, а бути кращою, ніж була. Тому відбудова потребує координації органів державної влади у поєднанні

екстрених заходів з ліквідації наслідків військового вторгнення зі структурними реформами, спрямованими на проблеми, які існують в країні.

Ключовим завданням для України сьогодні є подальше виконання умов Угоди про асоціацію з Європейським Союзом та адаптація законодавства у сфері довкілля, охорони здоров'я, безпеки та державного управління, що вже відбувається в контексті переговорів щодо набуття повноправного членства.

Тобто розвиток публічного управління в умовах надзвичайних обставин потребує вдосконалення з урахуванням глобалізаційних систем та секторальних напрямів.

Україні необхідно оперативно впроваджувати потрібні реформи та максимально використовувати ті можливості, які відкрила війна. Досвід країн Східної Європи показує, що позитивні результати та вигоди євроінтеграції, зокрема збільшення прямих іноземних інвестицій, можна помітити ще до офіційного вступу держави до ЄС, оскільки сам процес інтеграції робить країну більш привабливою для інвесторів.

Без сумніву, для досягнення цих результатів Україні слід провести низку важливих реформ. Для їх успішної реалізації критично важливо залучити українське суспільство, щоб нові правила не сприймалися як «нав'язані згори». У цьому процесі уряд, громадянське суспільство та бізнес мають чітко усвідомлювати стратегічне значення інтеграції України до ЄС та ключові кроки для її реалізації. Саме тому стратегію інтеграції слід розробляти спільно між Україною та Європейським Союзом.

Нині питання безпеки для України є найбільш пріоритетним та актуальним. Експерти, оцінюючи ключові напрями співпраці з ЄС, виділяють сферу безпеки як головний пріоритет – 75% респондентів зазначають її найважливішою. Не менш значущим є і напрям відновлення та реконструкції зруйнованих об'єктів України, який підтримують 76% опитаних. Висока актуальність цього напрямку пояснюється масштабними руйнуваннями, включно з пошкодженням енергетичної інфраструктури та житлового фонду через ракетні удари з боку РФ [52, с.85].

Відродження України від війни ставить на перше місце план пріоритетного безпечного та здорового довкілля, тобто такого, який включав би кліматичні цілі, інтегровані в усі сфери економіки та суспільного життя, мінімізацію ризиків для екологічної безпеки, належне поводження з відходами, раціональне використання природних ресурсів, відновлення та розвиток заповідників та впровадження європейських стандартів державного управління у сфері охорони навколишнього середовища.

Відповідно, розроблений Національною радою з відновлення України післявоєнний проект Плану відновлення та модернізації визначає комплекс заходів для відновлення та розвитку країни, пропонує пріоритетні реформи, стратегічні ініціативи та перелік правових актів, необхідних для реалізації цих процесів. Основна мета Плану полягає не лише у відновленні зруйнованих об'єктів, а й у всебічній трансформації України в сучасну європейську державу, побудовану на засадах зеленої економіки.

Одним із головних напрямів впливу євроінтеграційних процесів стало реформування правової бази управління природними ресурсами. Україна поступово гармонізує своє законодавство з екологічним правом ЄС, яке є одним із найбільш розвинених і системних у світі. Особливу роль відіграють Директиви ЄС, що регламентують охорону водних, лісових, земельних ресурсів, управління відходами та збереження біорізноманіття. Зокрема, імплементація Водної рамкової директиви 2000/60/ЄС сприяє переходу України до інтегрованого управління водними басейнами, заснованого на принципах екосистемного підходу. Це означає, що управління водними ресурсами здійснюється не за адміністративним, а за природним (басейновим) принципом, що відповідає сучасним вимогам екологічного менеджменту та сталого розвитку [62].

Євроінтеграційний вибір України визначив нові орієнтири для удосконалення правового регулювання природокористування. Вони охоплюють широкий спектр напрямів співпраці з ЄС: інтеграцію екологічної політики в інші галузі, управління відходами, охорону водних і лісових ресурсів, збереження біорізноманіття, протидію зміні клімату та раціональне використання природних

ресурсів відповідно до принципів сталого розвитку. Важливо підкреслити, що євроінтеграційні процеси стимулюють перехід України від ресурсно-сировинної моделі розвитку до екологічно орієнтованої економіки. У 2021 році Україна заявила про намір приєднатися до Європейського зеленого курсу (European Green Deal), який передбачає створення до 2050 року кліматично нейтрального континенту [5]. Це зобов'язує Україну впроваджувати політику зниження викидів парникових газів, енергетичної ефективності, розвитку сталої економіки та підтримки екологічно орієнтованого бізнесу [70].

На поданому нижче рисунку 2.1. відображено структуру основних напрямів реформування управління природними ресурсами України в контексті євроінтеграційних процесів. Вона демонструє, що найбільшу частку становить кліматична політика, яка охоплює питання адаптації до змін клімату, скорочення викидів парникових газів та перехід до низьковуглецевої економіки. Саме цей напрям є пріоритетним у межах виконання Україною своїх зобов'язань відповідно до Європейського зеленого курсу (European Green Deal).

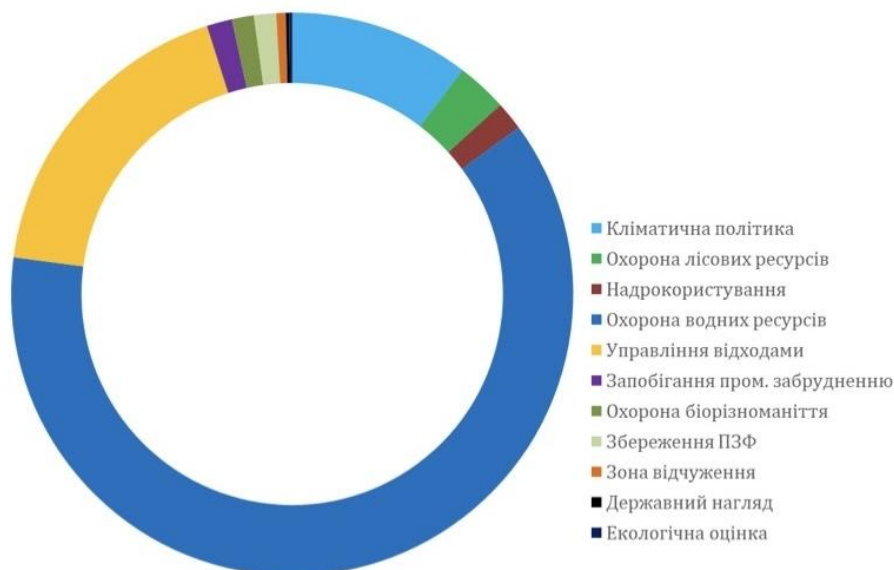

Рис. 2.1. Співвідношення запланованих завдань на 2024-2028 роки відповідно до стратегічних та програмно-планових документів [8, с.18].

Загалом діаграма демонструє, що переорієнтація екологічної політики України у напрямі європейських стандартів є комплексним процесом, у якому ключову роль відіграють кліматична політика та системне управління

природними ресурсами. Такий підхід сприяє створенню збалансованої моделі сталого розвитку, що узгоджується з вимогами ЄС та забезпечує екологічну безпеку держави в довгостроковій перспективі.

На сьогодні підготовлено законопроект щодо ратифікації Кігалійської поправки до Монреальського протоколу про речовини, що руйнують озоновий шар. Ця поправка передбачає поступове виведення з обігу гідрофторвуглеців (ГФВ) – сильнодіючих парникових газів, які застосовуються у холодильному обладнанні та системах кондиціонування повітря. Реалізація її положень вимагатиме значних інвестицій і впровадження сучасних екологічно безпечних технологій [50].

Важливим елементом реформ є також запровадження цифровізації управління природними ресурсами. Прикладом є Єдина екологічна платформа «ЕкоСистема», створена Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України. Вона забезпечує інтеграцію екологічних реєстрів, прозорість даних та доступ громадськості до екологічної інформації. У межах цієї системи передбачено створення електронного кабінету для суб'єктів господарювання, що дозволить подавати документи, отримувати дозволи, ліцензії та погодження онлайн. Такі інструменти мінімізують бюрократію, знижують корупційні ризики та сприяють ефективному управлінню природними ресурсами [42].

Паралельно держава впроваджує дерегуляційні реформи, спрямовані на спрощення дозвільних процедур у сфері надрокористування, водного господарства та лісової галузі. Прикладом є Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства у сфері користування надрами» (2023 рік), який започаткував цифровізацію геоінформаційних даних і створення єдиної державної електронної системи користування надрами. Проте експерти застерігають, що дерегуляція має здійснюватися обережно, щоб уникнути шкоди довкіллю [41].

У березні 2023 року Кабінет Міністрів України затвердив Державну антикорупційну програму на 2023-2025 роки, у якій значна частина заходів

присвячена екологічній сфері. Серед них – цифровізація екологічних процесів, публікація даних, інвентаризація лісів та моніторинг обігу деревини [43].

Аналіз останніх статистичних даних і нормативних змін дозволяє простежити, як реформи, що натхненні стандартами ЄС, позначаються на масштабах незаконного користування лісовими ресурсами, а також на здатності державних інституцій фіксувати, документувати й штрафувати порушення. Нижче наведена таблиця 2.1. з показниками, які ілюструють ці процеси.

Таблиця 2.1

Динаміка випадків незаконної вирубки та матеріальних збитків в Україні (2023–2025) в умовах реформ

Рік	Кількість випадків незаконної вирубки	Обсяг незаконно заготовленої деревини	Матеріальні збитки (млн грн)
2023	~ 4 600 випадків зафіксовано (рівень попереднього року)	≈ 30 262 куб. м деревини	~ 703,94 млн грн
2024	~ 4 600 випадків (стабільно, як і в 2023)	Дані щодо обсягу не завжди повні, але матеріальна шкода зросла через підвищені ціни й зростання вартості деревини	~ 817 млн грн – рекордний показник за останні роки
2025	Дані на перше півріччя показують кілька сотень інцидентів, які вже стали приводом для службових розслідувань (звіти Держлісагентства)	Обсяг незаконної деревини фіксується 16,6 тис. куб. м пошкоджених лісів (!) в окремих перевірках за внутрішньою безпекою лісів України	Матеріальні збитки – приблизно 368 млн грн у розслідуваннях лише по окремих лісах СФУ за 2025 рік до цього періоду

Джерело: складено автором на основі [72], [56], [82] .

Ця таблиця демонструє, що зміни, спричинені євроінтеграційними процесами, вже мають конкретні наслідки в галузі природокористування. Хоч кількість зафіксованих випадків незаконної вирубки залишається приблизно на тому ж рівні, що й у попередні роки, зростання суми матеріальних збитків свідчить про збільшення масштабу шкоди або ефективності порушень. Цей факт вказує на діючу потребу у вдосконаленні систем обліку, моніторингу та захисту лісових ресурсів. Реформи внутрішнього контролю у ДП «Ліси України» – як-от посилення ролі внутрішньої служби безпеки, більш сувора фіксація порушень, застосування кримінальних справ – вже дають результати, але ще залишаються суттєвими проблеми, пов'язані з обмеженим доступом до лісів у зонах бойових дій, корумпованими схемами й необхідністю удосконалити нормативну базу з урахуванням європейських стандартів правоохоронної та екологічної політики.

В умовах євроінтеграційного курсу України актуальним також стає приведення системи управління відходами у відповідність до європейських стандартів, що передбачає модернізацію інфраструктури, впровадження ефективних технологій переробки та стимулювання циркулярної економіки.

Провідні країни світу впровадили п'ятиступеневу ієрархію управління відходами, основою якої є пріоритет запобігання їх утворенню. Якщо уникнути утворення відходів не вдається, застосовується повторне використання матеріалів. У випадку неможливості повторного використання проводиться рециклінг – переробка відходів на продукцію, матеріали або речовини.

Сутність кругової (циркулярної) економіки полягає в прагненні відтворити замкнену природну систему, у якій усі вироблені та використані ресурси повністю повертаються в обіг, не створюючи екологічних проблем. Її основна мета – досягнення максимальної ефективності на кожному етапі життєвого циклу товару чи послуги.

При цьому рециклінг охоплює переробку органічних матеріалів, але не включає відновлення енергії або переробку на матеріали, які можуть бути використані як паливо чи для зворотного заповнення, як показано на рисунку 2.2.

Рис. 2.2. Європейська модель ієрархії поводження з відходами та реалії української моделі [10, с.56].

Слід зазначити, що Україна взяла на себе зобов'язання імплементувати Директиву 2008/98/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 19 листопада 2008 року щодо відходів та скасування деяких попередніх директив. Станом на 2025 рік процес імплементації триває, але ще не завершений.

Національне законодавство має ґрунтуватися на принципах цього документа. Важливо, щоб імплементация враховувала всі положення директиви, інакше регулювання залишатиметься частково неповним і не забезпечуватиме очікуваних результатів. Це означає, що інтереси всіх учасників процесу повинні бути збалансовані для впровадження політики циркулярної економіки [61].

Основним принципом директиви є встановлення ієрархії відходів, що визначає пріоритетні заходи охорони довкілля для всіх типів відходів. Відхилення від цього принципу можливі лише за виправданих обставин.

Таким чином, вплив євроінтеграційних процесів на реформування управління природними ресурсами в Україні є очевидним і системним. Він проявляється у переході до європейських принципів сталого розвитку, цифровізації екологічного управління, дерегуляції дозвільних процедур, підвищенні прозорості. Водночас, імплементация європейських вимог має здійснюватися не механічно, а з урахуванням національних особливостей і можливих екологічних наслідків.

2.2. Досвід країн Європейського Союзу у сфері публічного управління природними ресурсами: уроки для України

Досвід країн ЄС у сфері публічного управління природними ресурсами становить цінний інструментарій для України, оскільки містить як перевірені інституційні рішення, так і технологічні підходи, що дозволяють забезпечувати баланс між економічними потребами й екологічною безпекою.

Один із ключових уроків від ЄС – це системний характер регулювання: директиви та регламенти не працюють ізольовано, вони інтегровані в єдину політику. Прикладом є Водна рамкова директива, яка робить ставку на управління за басейновим принципом і вимагає від держав-членів визначати загальні цілі для стану водних об'єктів, планувати заходи та звітувати про досягнення результатів. Такий підхід змушує трансформувати управлінські інструменти від короткострокових адміністративних рішень до довгострокових планів управління, заснованих на науковому моніторингу та участі зацікавлених сторін. Гармонізація українського водного управління з цими принципами має потенціал істотно підвищити ефективність управління водними ресурсами та мінімізувати конфлікти між секторами.

Євроспільнота також демонструє дієві моделі боротьби з незаконним використанням ресурсів. Ініціатива FLEGT і суміжні регламенти (EU Timber Regulation, FLEGT Regulation) показують, що комбінація торговельних стимулів, обов'язків щодо ланцюгів постачання та систем сертифікації здатна значно зменшити потоки нелегальної деревини та підвищити прозорість ринків.

Рисунок 2.3. ілюструє, як різні країни ЄС поєднують охоронні території із сертифікацією лісів та покращенням лісового покриття у межах мережі Natura 2000, показуючи, що успішне управління природними ресурсами ґрунтується не просто на заявленому статусі захисту, а на фактичних інструментах контролю, сертифікації та нагляду. Зокрема, країни з великою часткою територій, охоплених Natura 2000, часто мають високий рівень сертифікованих лісових площ та позитивну динаміку збереження лісового покриття.

Порівняння охоронюваних територій та сертифікованих лісів у країнах ЄС

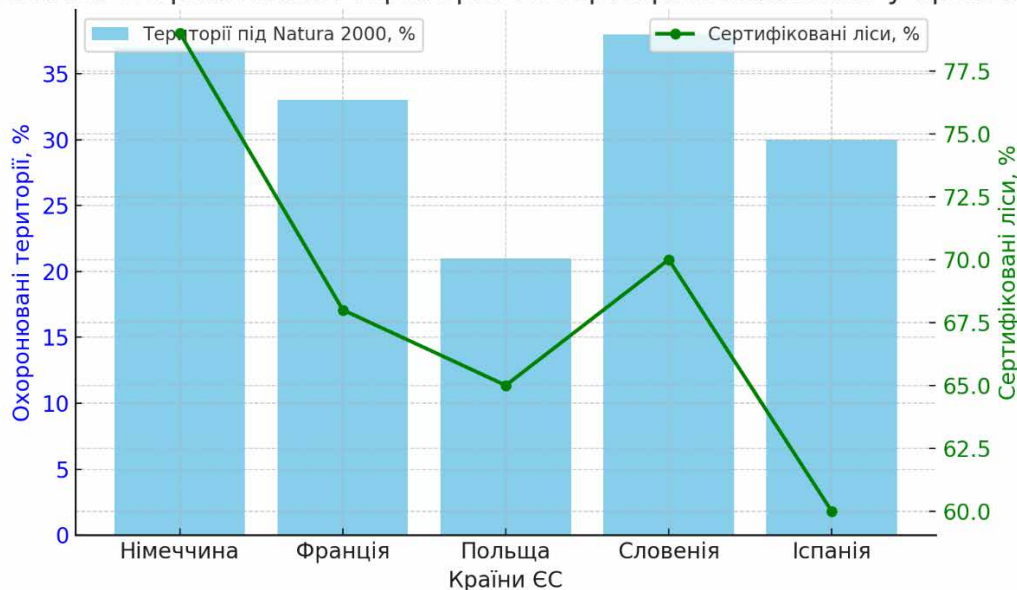

Рис. 2.3. Порівняння охоронюваних територій та сертифікованих лісів у країнах ЄС. Джерело: складено автором на основі [59].

Українська практика електронного обліку деревини й інші антикорупційні заходи перегукуються з цією логікою: контроль походження й прозорість торгів – головні передумови легалізації ринку і зниження тиску на ліси. Водночас досвід ЄС нагадує, що законодавство має бути підкріплене ефективними механізмами виконання та міжнародним співробітництвом.

Це означає, що Україна може взяти за орієнтир такі практики: підсилення охоронних статусів територій, активне використання сертифікаційних стандартів для лісового господарства, а також моніторинг і оцінка стану природних середовищ (у тому числі Natura 2000) як єдина система.

Коли країни Центральної та Східної Європи готувалися до приєднання до ЄС, вони пройшли через серію реформ у природоохоронному і ресурсному управлінні, що стосувалися як законотворення, так і практичної реалізації екологічних норм. Досвід Польщі, Болгарії, Чехії та Угорщини демонструє, що успіх реформ залежав від здатності державних інституцій адаптувати нормативно-правові акти, залучити громадськість і запровадити прозорі механізми контролю. Нижче наведена таблиця 2.2., яка ілюструє, як конкретні реформи в цих країнах відповідали вимогам ЄС.

Таблиця 2.2

Досвід країн-членів ЄС при входженні – природоохоронні реформи та управління ресурсами

Країна	Основні природоохоронні реформи / законодавчі зміни на етапі підготовки до вступу	Результати / зміни після вступу
Польща	До вступу до ЄС Польща ухвалила закони про екологічну оцінку впливу на довкілля (EIA), про доступ до інформації, комплексну систему управління відходами. Зокрема, звіт ЄС 2001 року зазначає, що ці нормативні акти дозволили Польщі виконувати зобов'язання <i>acquis</i> у сфері довкілля.	Після вступу Польща покращила управління біорізноманіттям, застосування практик Natura 2000, збільшила інвестиції у водні та відходні інфраструктуру. Звіт «Environmental Implementation Review 2025» констатує, що країна значно просунулася в екологічному законодавстві, хоча ще є проблеми з якістю повітря та рекультивацією відходів.
Болгарія	У період перед вступом Болгарія активно ратифікувала міжнародні екологічні угоди (наприклад, протокол VOC, Базельську конвенцію, Угоду про Чорне море), і працювала над контрольними стандартами забруднення та охорони узбережжя.	Після вступу відбулися покращення у законодавстві стосовно джерел забруднення, систем санітарної охорони, а також збільшено фінансування проектів з охорони навколишнього середовища. Болгарія також інтегрувала директиви ЄС щодо вод та повітря в національне регулювання.
Чехія / Угорщина	Країни Центральної Європи запровадили механізми оцінки впливу на довкілля, стандарти відходів, регуляції щодо лісового господарства та водокористування вже на етапі кандидатства. Часто вони скористалися фінансовою підтримкою з програм PHARE, Structural Funds та інших інструментів ЄС.	Після набуття членства ці країни змогли забезпечити більш строгий контроль, модернізовану інфраструктуру, підвищення стандартів якості водних ресурсів та екосистем, а також поступове зменшення шкідливих викидів.

Джерело: складено автором на основі [95], [57], [73], [98]

Аналіз представлених у таблиці прикладів реформування систем управління природними ресурсами у країнах-членах ЄС свідчить про те, що процес євроінтеграції виступає потужним каталізатором екологічних перетворень. Досвід Польщі, Румунії, Хорватії та Болгарії демонструє, що вступ до ЄС не лише сприяв гармонізації національного законодавства з європейським, але й активізував структурні зміни у сфері державного управління, фінансування природоохоронних програм, розвитку систем екологічного моніторингу та залучення громадськості до прийняття рішень.

Країни Центральної та Східної Європи, проходячи шлях адаптації до екологічного аспису ЄС, зіштовхувалися зі схожими викликами, що сьогодні стоять перед Україною: необхідністю модернізації промисловості, підвищення прозорості у сфері природокористування, боротьбою з корупцією у видачі дозволів і забезпеченням ефективного використання європейських фінансових інструментів. Разом із тим, завдяки впровадженню програм, таких як LIFE, Horizon Europe, та екологічним директивам ЄС, цим країнам вдалося досягти помітного покращення якості довкілля, зменшення рівня забруднення та розвитку системи управління відходами.

Для України ці приклади є надзвичайно важливими, адже вони доводять, що інтеграція до ЄС має не лише політичний чи економічний вимір, але й глибоке екологічне значення. Використання найкращих практик держав-членів ЄС дозволить нашій країні створити ефективну модель публічного управління природними ресурсами, зорієнтовану на принципи сталого розвитку, прозорості, цифровізації та відповідальності перед суспільством і майбутніми поколіннями.

Ще один важливий урок – інтеграція промислової екологічної політики через інструменти, такі як Директива про промислові викиди (IED) і система EMAS, що сприяє впровадженню стандартів екологічного менеджменту на підприємствах. Європейські підходи поєднують вимоги до технологій і процесів з механізмами звітності, аудиту і прозорого доступу до інформації, що дає змогу зменшувати екологічні ризики і стимулювати інновації у промисловості. Для України це означає, що модернізація промислових стандартів має йти разом із

інструментами аудиту і публічного контролю, а також з доступом до фінансування «зелених» інвестицій.

ЄС багато інвестує в цифрові платформи та аналітичні рішення для моніторингу й моделювання довкілля – від національних інтегрованих реєстрів до грандіозних ініціатив на рівні блоку, як-от Digital Twin of the Ocean і сервіси Copernicus, що забезпечують доступ до супутникових даних та моделей для управлінських рішень. Ці технології дозволяють проводити оперативний моніторинг екосистем, прогнозувати ризики та планувати заходи адаптації до кліматичних змін. Для України пріоритетним уроком є інвестування в подібні цифрові інструменти та їхню інтеграцію з національними інформаційними системами, що підвищить оперативність і якість управлінських рішень [80].

Європейська практика показує, що жорстке законодавство утворює лише умови для змін; успіх залежить від реалізації, фінансування та прозорості. ЄС надає значні фінансові ресурси для захисту морів, відновлення екосистем і підтримки переходу на «зелені» технології, що підсилює політичну підтримку реформ і дає практичні інструменти для реалізації. Одночасно наочною є слабкість у частині виконання: критика щодо недостатньої імплементації рибальської політики або непрозорості у деяких державах-членах демонструє, що навіть у ЄС є виклики з правозастосуванням і прозорістю. Це означає, що Україні варто не тільки імплементувати європейські норми, але й посилювати спроможність наглядових органів, громадський контроль та механізми підзвітності [96].

Досвід країн ЄС свідчить, що після вступу до ЄС нові держави-члени провели суттєву лібералізацію ринку землі. Більшість із них відкрили доступ до купівлі земель для іноземців, переважно громадян країн ЄС. Водночас для земель сільськогосподарського призначення було запроваджено перехідний період – у середньому близько семи років, що дозволило стабілізувати ринкові ціни. Найбільш суворі обмеження щодо володіння землею залишаються у Польщі, тоді як Литва та Естонія майже повністю завершили процес лібералізації. Загалом у більшості нових членів ЄС цей процес призвів до підвищення вартості земель і

значного збільшення щорічного обсягу операцій із купівлі-продажу сільськогосподарських угідь.

В Україні спостерігається відносно низький рівень якості системи управління земельними ресурсами – індекс становить лише 14,5. Це значно менше, ніж у країнах ЄС, таких як Литва (28,5), Естонія (27,5), Словаччина (26,5) та Угорщина (26). Водночас Україна перевищує лише кілька держав поза межами ЄС, адже навіть у Боснії і Герцеговині якість управління земельними ресурсами оцінюється на рівні 12,5% [17].

Важливим аспектом зарубіжного досвіду є усвідомлення того, що ефективне управління є ключовою умовою для належного функціонування всіх природоохоронних територій, які мають юридичний статус і створені з метою збереження біорізноманіття та охорони природної спадщини. У країнах ЄС та США встановлені чіткі вимоги щодо двох основних типів звітності: оперативних звітів, що подаються у випадку виявлення загроз для цінностей національного парку, та систематичних або періодичних звітів, які здійснюються на регулярній основі й передбачають аналіз і оцінку стану управління природоохоронними територіями. Оперативні звіти спрямовані на своєчасне реагування у ситуаціях, коли існує ризик для збереження природних комплексів, тоді як систематичні (періодичні) звіти забезпечують послідовне відстеження ефективності заходів управління та стану природоохоронних об'єктів у визначених часових інтервалах, що є важливою складовою забезпечення належного рівня охорони природних ресурсів і підтримання їх сталого використання [71].

У міжнародній практиці можна виокремити три основні напрями використання інформації про ефективність управління природними ресурсами: планування діяльності (виявлення проблем і визначення пріоритетів), адаптивне управління (використання отриманих даних для вдосконалення управлінських рішень) та забезпечення підзвітності (звітність про результати діяльності та досягнення поставлених цілей) [36].

Процес планування розглядається як універсальний механізм вирішення проблем, через який проходить будь-яка організація. Він охоплює кілька етапів:

виявлення й усвідомлення проблем (найскладніша частина, адже нерідко симптоми плутають із першопричинами), визначення суті проблеми (для формування чіткого бачення ситуації та комунікації з іншими сторонами), пошук можливих рішень, а також оцінку й моніторинг обраних альтернатив. Такий підхід створює структуровану основу для прийняття управлінських рішень і може бути застосований не лише в системі національних парків, а й у будь-яких інших організаціях природоохоронного спрямування.

Водночас адаптивне управління ґрунтується на тому, що ефективність діяльності національних парків значною мірою залежить від наявності якісної, достовірної та доступної інформації. Відповідні агентства у всьому світі підкреслюють, що довгостроковий успіх у сфері збереження природних ресурсів, управління ними та забезпечення відкритого доступу до даних безпосередньо пов'язаний із належною організацією збору, аналізу та поширення екологічної інформації.

Щодо фінансово-кредитних механізмів управління, досвід країн ЄС свідчить, що найефективнішими інструментами є діяльність земельних банків, запровадження земельної іпотеки, надання пільгових кредитів, а також використання таких інструментів, як земельний та екологічний податки у Німеччині, штрафні санкції, орендна плата та нормативна грошова оцінка земель.

Отже, основні уроки для України з європейського досвіду зводяться до наступного: інтегрований, басейновий і мережевий підходи до управління ресурсами; комбінація регуляторних вимог із прозорими ринковими інструментами і торгівельними механізмами; запровадження систем екологічного менеджменту й аудиту на підприємствах; масове інвестування у цифрові платформи й супутникові сервіси для моніторингу; та, нарешті, постійне інвестування в інституційну спроможність і механізми виконання. Ці ідеї вже частково втілюються в Україні через законодавчі зміни, цифрові проєкти й міжнародну технічну допомогу, однак їхня ефективність залежатиме від того, наскільки послідовно і системно буде інтегровано європейські стандарти з урахуванням національного контексту й обмежень.

2.3. Аналіз виконання Україною міжнародних екологічних зобов'язань у межах євроінтеграційних реформ

Україна перебуває на шляху імплементації значної частини своїх екологічних зобов'язань перед ЄС та міжнародними організаціями, зокрема відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС. Протягом останніх років державні органи, парламентарі та громадськість роблять кроки у напрямі адаптації національного законодавства до стандартів ЄС у сферах водної політики, контролю забруднення, моніторингу довкілля, екологічної інформації та радіаційної безпеки.

Звіт Європейської Комісії оцінює, що хоча Україна виконала приблизно 80 % екологічних зобов'язань, що значно зростає починаючи з 2018 року, як показано на рисунку 2.4., йде відставання за деякими критеріями, особливо у сфері реалізації директив про стратегічну екологічну оцінку (SEA) та оцінку впливу на довкілля (EIA).

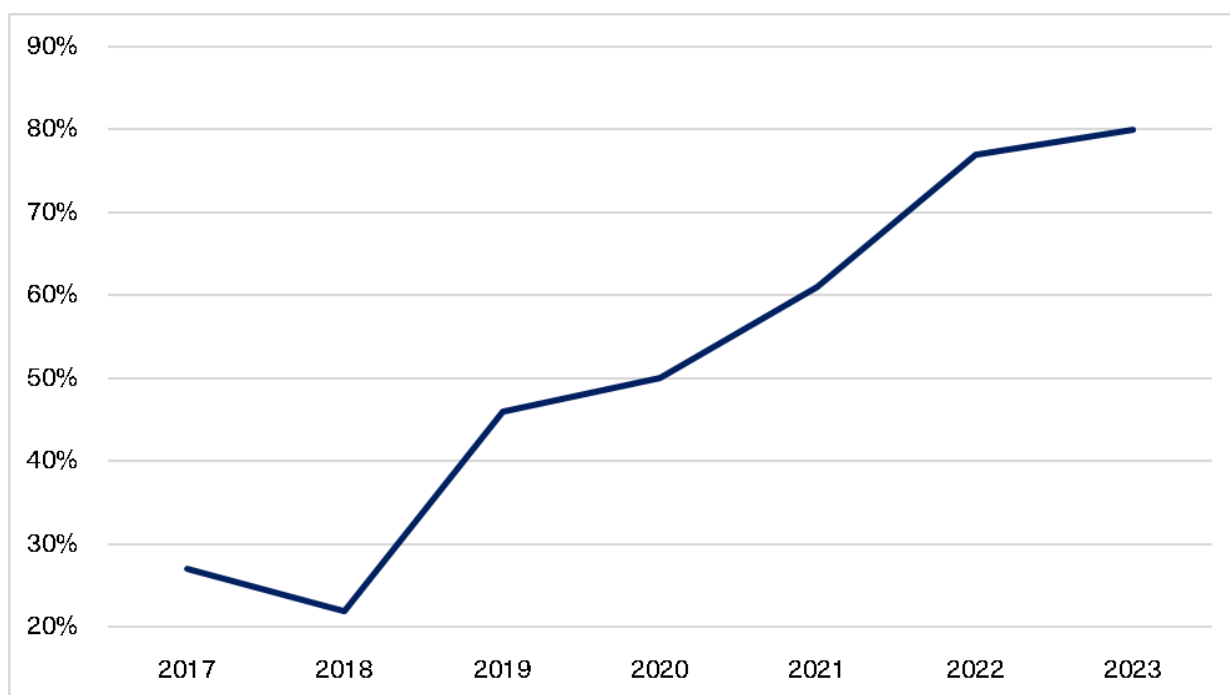

Рис. 2.4. Прогрес виконання заходів розділу «Навколишнє середовище та соціальний захист» Угоди про асоціацію [31].

Проте реалізація цієї обіцянки ускладнилася внаслідок війни з росією. Агресія рф завдала значної шкоди екосистемі України – близько 23% території держави (приблизно 139 тис. кв. км) є потенційно замінованими. До того ж

скоротилося фінансування природоохоронних програм, а постійні обстріли призвели до руйнування частини інфраструктури, необхідної для здійснення екологічного моніторингу [31]. Проекти законів із цих сфер затримуються, що може спричинити втрату довіри міжнародних партнерів.

Однією з ключових екологічних проблем в Україні залишається недостатньо розвинена система екологічного моніторингу. Зокрема, мережа спостереження за якістю атмосферного повітря складається зі 162 стаціонарних постів, двох маршрутних пунктів і двох станцій транскордонного перенесення, підпорядкованих Державній гідрометеорологічній службі. Для порівняння: у 2022 році в Україні діяло 129 постів спостереження, тоді як у Польщі у 2021 році – 287 станцій. Вказані лабораторії здійснюють вимірювання рівня забруднення повітря у 53 українських містах. Проте більшість із них є технічно застарілими: вони не автоматизовані, не інтегровані до цифрових систем збору та передачі даних, а також були встановлені ще у 1980-х роках. Це не дозволяє оперативно отримувати достовірну інформацію про стан атмосферного повітря в реальному часі. За даними громадської організації Save Dnipro, значна частина екологічних даних залишається закритою, що ускладнює швидке реагування на випадки забруднення, особливо в промислових регіонах.

Прийняття нормативно-правових актів у сфері екологічного управління є лише першим етапом. Їх ефективна імплементація вимагає достатнього фінансування, управлінської компетентності та формування екологічної свідомості серед населення.

Наприклад, попри існування затвердженого Порядку здійснення державного моніторингу вод, за даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, у 2021 році лише 30% стічних вод проходили базове очищення, тоді як у країнах ЄС цей показник перевищував 90% (станом на 2019 рік). Крім того, держава не забезпечує належного контролю за скидами нітратів і фосфатів із сільськогосподарського виробництва, унаслідок чого, попри здійснення моніторингу, обсяги забруднення водних ресурсів не зменшуються.

Подібна ситуація спостерігається і в сфері поводження з радіоактивними відходами: у 2008-2017 роках відповідна державна програма була профінансована лише на 10%, що свідчить про системну нестачу ресурсів. У роки війни фінансування екологічних потреб скоротилося ще більше. Так, у державному бюджеті на 2025 рік частка видатків на охорону довкілля становить лише 0,15% від загального обсягу витрат як показано на рисунку 2.5.

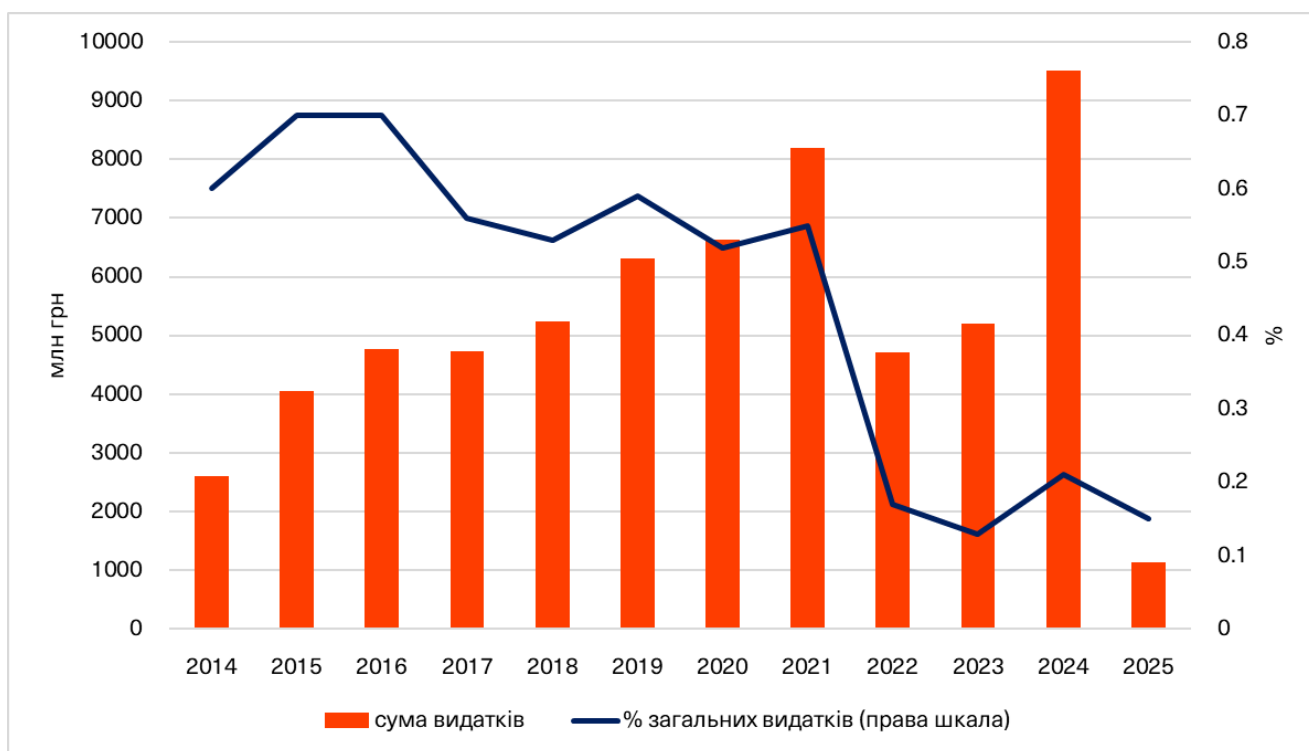

Рис. 2.5. Видатки бюджету на охорону навколишнього середовища [31].

За оцінками, проведеними Інститутом економіки природокористування та сталого розвитку НАН України з урахуванням макроекономічних показників та міжнародних співвідношень, загальна вартість впровадження в національне законодавство України екологічних норм ЄС та забезпечення їх виконання становить приблизно 41-43 млрд євро [35].

За інформацією Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України (з 21 липня 2025 року Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України), через повномасштабну війну викиди CO₂ сягнули 180 млн тонн. Якщо у 2023 році йшлося про 97 млн тонн додаткових викидів, спричинених бойовими діями, то нинішнього року цей показник майже подвоївся.

Попри війну, Україна продовжує впевнено рухатися шляхом євроінтеграції, зокрема у сфері екологічної політики. 8 листопада 2023 року Європейська комісія рекомендувала розпочати переговори про вступ України до ЄС, відзначивши у Звіті «Україна 2023» значний прогрес у реалізації реформ у сфері охорони довкілля. Зокрема, ухвалено нові закони щодо управління водними ресурсами, поводження з відходами та регулювання хімічних речовин. Водночас у звіті підкреслюється, що прогрес у сфері кліматичної політики поки що обмежений, хоча держава продовжує працювати над ухваленням національного кліматичного закону та Плану енергетики і клімату.

Єврокомісія наголошує, що зелена трансформація має бути невід'ємною частиною повоєнного відновлення України. Відтак розвиток «зеленого» відновлення та інтеграція принципів Європейської зеленої угоди в усі сфери державної політики стають ключовими завданнями післявоєнної реконструкції.

Кліматична політика та декарбонізація охоплюють практично всі галузі економіки, тому особливо важливо забезпечити узгодженість кліматичних ініціатив із національними пріоритетами. Реалізація Плану зеленого відновлення, який має відповідати європейським стандартам, потребує спільних зусиль держави, бізнесу та міжнародних партнерів.

Серед важливих практичних кроків – модернізація системи моніторингу викидів парникових газів. У березні 2023 року внесено зміни до законодавства щодо державного моніторингу, зокрема якості повітря. Наразі триває вдосконалення процесів збору, аналізу й поширення даних про стан довкілля, що має забезпечити прозорість і точність екологічної інформації.

Важливим кроком стане запуск у 2025 році пілотної системи торгівлі викидами (СТВ) з її повноцінним функціонуванням у 2026 році. Це новий для України інструмент кліматичної політики, який дозволить інтегруватися в європейську систему торгівлі викидами. Для цього необхідно створити відповідну нормативну базу, інституційну структуру та технічну інфраструктуру з урахуванням стандартів ЄС.

Окремим напрямом є зменшення викидів метану. Україна приєдналася до глобальної ініціативи Global Methane Pledge, зобов'язавшись скоротити викиди метану на 30% до 2030 року від рівня 2020-го. Для цього Кабінет Міністрів ухвалив план дій, спрямований на моніторинг та ефективне управління цими викидами.

У жовтні 2023 року в Києві, за підтримки німецьких партнерів, відкрито Кліматичний офіс України – центр координації кліматичної політики, який допомагатиме уряду, бізнесу та регіонам у впровадженні проєктів декарбонізації, адаптації та залученні «зелених» інвестицій.

Попри постійні атаки на енергетичну інфраструктуру, Україна продовжує курс на декарбонізацію. На конференції COP28 UAE Міністр енергетики України презентував звіт «Дорожня карта чистої енергетики: від відновлення до декарбонізації в Україні», який окреслює шляхи розвитку енергосистеми на основі відновлюваних і ядерних джерел. Згідно з ним, електрифікація економіки та підвищення енергоефективності стануть ключовими чинниками зниження викидів. Україна також приєдналася до міжнародної декларації про потроєння обсягів використання ядерної енергії у світі.

Подальший розвиток кліматичної політики України передбачає гармонізацію національного законодавства з новими екологічними актами ЄС у межах Європейської зеленої угоди. Йдеться про впровадження принципів циркулярної економіки, нульового забруднення, екологічного маркування, а також про перехід до «зелених» державних закупівель.

Ці напрями мають бути інтегровані до Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС (acquis). Згідно з рекомендаціями Єврокомісії, Україні необхідно посилити адміністративний і контрольний потенціал у сфері охорони довкілля, забезпечити ефективне впровадження процедур оцінки впливу на довкілля (ОВД) і стратегічної екологічної оцінки (СЕО), а також гарантувати громадськості вільний доступ до екологічної інформації й участь у процесах ухвалення рішень [40].

Запуск Єдиної екологічної платформи «ЕкоСистема» став одним із ключових етапів трансформації екологічного управління в Україні, оскільки він покликаний уніфікувати дані, механізми звітування та взаємодії між бізнесом, громадськістю та владою. Завдяки платформі з'являється можливість подавати електронні заявки, отримувати дозволи та звіти онлайн – через такі сервіси, як е-Ліс, е-ОВД та е-Вода. Наприклад, в межах сервісу е-Ліс кожна партія деревини отримує унікальний ідентифікатор, що дозволяє відстежувати весь ланцюг руху від стовбура до кінцевого споживача, що значно зменшує можливості для корупційних маніпуляцій.

Використання таких сервісів уже показує перші результати: наприклад, з е-Лісом пов'язують суттєве скорочення незаконної вирубки деревини, оскільки система не дозволяє видачу лісорубних квитків поза межами офіційної платформи або зміну даних «на дзвінок». Це наближає Україну до стандартів ЄС, де подібні системи обліку деревини існують у рамках ініціатив на кшталт FLEGT та лісової політики ЄС. Також «ЕкоСистема» відображає тенденцію, що держава прагне змінити акцент із формального на фактичне виконання екологічних норм – не просто ухвалення законів, а забезпечення інструментів їх реалізації [12].

Проте існує проблема з обізнаністю населення щодо екологічних реформ. У межах дослідження було проведено анкетування серед 120 респондентів віком від 18 до 60 років, які працюють у компанії Nestlé Україна і належать до різних професійних груп (працівники офісної сфери та працівники заводів). Респонденти представляли різні регіони України, включно з містами (Київ, Львів, Харків, Одеса, Луцьк) та сільськими населеними пунктами (села Київської, Львівської та Волинської областей), що дозволяє оцінити ситуацію на національному рівні (Додаток А). Опитування було проведене у межах соціологічного дослідження з метою визначення рівня обізнаності населення про міжнародні екологічні зобов'язання України, оцінки ефективності їх реалізації та ставлення до екологічної політики держави в контексті євроінтеграційних процесів. Вибірка дозволяє робити висновки про загальні тенденції серед дорослого населення України з різних соціальних груп.

Отримані результати засвідчили недостатній рівень поінформованості громадян. Так, лише 18% респондентів заявили, що добре знають про екологічні зобов'язання України перед ЄС (зокрема про Паризьку кліматичну угоду, Угоду про асоціацію з ЄС, впровадження принципів «зеленої економіки»). Близько 58% опитаних відповіли, що «щось чули, але не знають деталей», а 24% зазначили, що вперше чують про такі зобов'язання (Додаток Б).

Щодо джерел інформації, то понад половина респондентів (52%) отримують відомості з соціальних мереж (Facebook, Instagram, Telegram), 28% – з телебачення або новинних сайтів, 14% – під час навчання у закладах освіти, і лише 6% – із офіційних державних джерел. Це свідчить про те, що питання екологічної політики потребує активнішого інформування населення з боку державних структур (Додаток Б).

На запитання щодо виконання Україною міжнародних екологічних зобов'язань лише 9% респондентів вважають, що країна виконує їх у повному обсязі. 47% оцінили цей процес як «часткове виконання», а 31% – як «недостатнє». Решта 13% утрималися від відповіді. Основними проблемами, на думку громадян, залишаються неефективне управління відходами, слабкий контроль за промисловими викидами та низький рівень екологічної освіти населення (Додаток Б).

Приблизно 64% опитаних висловили готовність брати участь у заходах з охорони довкілля – таких як екоакції, сортування відходів чи висадка дерев. Це свідчить про наявність позитивного потенціалу екологічної свідомості, який, однак, потребує підтримки з боку держави через відповідні освітні та комунікаційні програми (Додаток Б).

Щодо впливу євроінтеграційних процесів на стан довкілля в Україні, 56% опитаних вважають його позитивним, 30% – нейтральним, і лише 7% оцінили цей вплив негативно. Це свідчить про загалом сприятливе сприйняття екологічних реформ, що проводяться в межах виконання Угоди про асоціацію з ЄС (Додаток Б).

У відкритому запитанні респонденти найчастіше зазначали, що для підвищення ефективності екологічної політики Україна має:

- запровадити жорсткіший контроль за дотриманням екологічних норм промисловими підприємствами;
- удосконалити систему роздільного збору відходів;
- активніше впроваджувати програму «Зелений курс України»;
- проводити інформаційні кампанії серед населення щодо міжнародних екологічних стандартів.
- досягнення європейських стандартів державного управління у сфері охорони довкілля.

Загалом, результати опитування підтверджують, що в Україні існує певна база екологічної свідомості, проте рівень знань про міжнародні зобов'язання залишається низьким. Це свідчить про потребу в посиленні інформаційно-просвітницької роботи, розвитку екологічної освіти та більш відкритій державній комунікації у сфері виконання екологічних угод із ЄС. Основними завданнями комплексної реконструкції довкілля України відповідно до європейських стандартів є відновлення, збереження та подальше покращення стану природного середовища, яке нині зазнало значних руйнувань через повномасштабну військову агресію росії.

Відтак, перед Україною стоїть завдання не тільки прийняти нові нормативно-правові акти, а й перейняти та адаптувати до національної практики найкращий європейський досвід в організації та забезпеченні їх реалізації, що, безперечно, є складнішим завданням у наших умовах. Термінове і повне впровадження та застосування в Україні екологічного законодавства ЄС є ключовим для забезпечення того, щоб життєве середовище українців, як і всіх європейців, залишалось чистим та безпечним [28].

Дивлячись на все вище зазначене можна навести сильні й слабкі сторони виконання Україною міжнародних екологічних зобов'язань, як показано у таблиці 2.3.

Аналіз стану виконання екологічних зобов'язань України у сфері євроінтеграції

Сфера / інструмент	Сильні сторони (що зроблено)	Слабкі сторони / ризики (що не виконано або загрожує)
Водне управління (RBMP)	Підготовлено та прийнято пакети планів управління річковими басейнами (RBMP) – важливий крок до імплементації Водної рамкової директиви; охоплення – понад 600 тис. км ² .	Виклики в реалізації (модернізація очисних споруд, фінансування заходів, наслідки війни), потреба в сталій інфраструктурі.
Законодавча гармонізація (EIA/SEA, моніторинг)	Прийняті нові норми, оновлено вимоги до ОВД; ухвалено законодавчі ініціативи з моніторингу довкілля; створено правову основу.	Повільна імплементація окремих норм, відставання у застосуванні SEA/EIA і їх практичному виконанні; потреба в належних лабораторіях та кадровому ресурсі.
Цифрові інструменти (ЕкоСистема, реєстри)	Запуск Єдиної екологічної платформи «ЕкоСистема», сервіси е-Ліс, е-ОВД, е-Вода тощо – підвищення прозорості та доступу до даних.	Питання кібербезпеки, доступності в умовах воєнного стану, інтеграції різних реєстрів у єдину систему.
Моніторинг та якість даних	Реформи спрямовані на приведення лабораторій до стандартів (ISO) та уніфікацію моніторингу; зростає доступ до даних.	Недостатнє фінансування, руйнація інфраструктури в зоні бойових дій; розрив між даними та оперативним прийняттям рішень.

Джерело: складено автором на основі [91], [77], [12], [46].

Отже, попри суттєвий прогрес України у сфері екологічної євроінтеграції, імплементація директив ЄС вимагає значно більше, ніж просто адаптації законодавства. Для подолання наявних викликів держава повинна зміцнити інституційну спроможність природоохоронних органів, розбудувати та ефективну систему екологічного моніторингу.

Висновки до розділу 2

Проведений аналіз свідчить, що ключовою метою є гармонізація національної екологічної політики з вимогами та стандартами ЄС, зокрема з екологічним *acquis communautaire*. Згідно з вимогами екологічного *acquis*, держава зобов'язана регулярно – здебільшого раз на три роки – звітувати про стан імплементації кожної директиви та про результати реалізації передбачених заходів. Вчасне та якісне подання звітів є не лише технічною процедурою, а й показником політичної волі держави до виконання міжнародних екологічних норм. У разі порушення цих зобов'язань Єврокомісія може застосовувати дисциплінарні механізми, аж до звернення до Суду ЄС. Водночас на практиці ЄС зазвичай пропонує технічну допомогу та консультації для підтримки держав у процесі впровадження директив, що створює сприятливі умови для співпраці України з європейськими інституціями.

Одним із найвагоміших досягнень останніх років стало впровадження сучасних інструментів цифрового врядування у сфері екології. Запуск Єдиної екологічної платформи «ЕкоСистема», а також електронних сервісів е-Ліс, е-ОВД, е-Вода став вагомим кроком до підвищення прозорості, відкритості та доступу до екологічних даних. Ці цифрові рішення не лише спростили взаємодію громадян, бізнесу і держави, але й створили реальні механізми для контролю за виконанням природоохоронного законодавства. Водночас існують певні ризики – зокрема, питання кібербезпеки, інтеграції різних баз даних у єдину систему та забезпечення безперервності роботи під час воєнного стану. Проте ці виклики не нівелюють стратегічного значення цифровізації екологічного управління як одного з ключових елементів реформ.

У сфері водного менеджменту відбувся суттєвий поступ у впровадженні Планів управління річковими басейнами (RBMP), що відповідають вимогам Водної рамкової директиви ЄС. Прийняття таких документів стало підґрунтям для комплексного управління водними ресурсами за басейновим принципом – із урахуванням екологічних, соціальних та економічних факторів. Однак процес їх практичної реалізації залишається складним через потребу у модернізації

очисних споруд, нестачу фінансування, кадрових ресурсів та наслідки війни, які вплинули на екологічну інфраструктуру країни.

Законодавча гармонізація також відзначається значним прогресом. Україна прийняла низку нових нормативно-правових актів, що адаптують положення директив ЄС щодо оцінки впливу на довкілля (ОВД) та стратегічної екологічної оцінки (СЕО). Це забезпечило створення більш прозорого механізму ухвалення екологічно орієнтованих рішень та підвищення ролі громадськості у процесах оцінювання проєктів і програм. Водночас зберігаються труднощі, пов'язані з повільною імплементацією окремих положень директив, обмеженою кількістю кваліфікованих експертів і потребою у вдосконаленні лабораторної бази для належного моніторингу стану довкілля.

Важливим напрямом є реформування системи моніторингу та управління якістю екологічних даних. Україна поступово переходить до європейських стандартів збору, обробки та передачі інформації (зокрема, стандартів ISO), що дозволяє підвищити достовірність екологічних показників та інтегрувати їх у європейські системи спостереження. Однак проблема недостатнього фінансування, руйнування інфраструктури на сході та півдні країни залишається актуальною.

Разом з тим, слід відзначити позитивний поступ у підвищенні громадської обізнаності щодо екологічних питань і ролі України в системі міжнародних екологічних угод. Проведене соціологічне опитування показало, що більшість громадян підтримують інтеграцію України до екологічної політики ЄС, вважаючи її необхідною для підвищення якості життя, захисту природи та зміцнення європейського іміджу держави. Проте зберігається потреба в системному екологічному просвітництві, розвитку участі громадськості у процесах ухвалення рішень та розширенні доступу до екологічної інформації.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНИМИ РЕСУРСАМИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

3.1. Інституційні зміни в системі управління природними ресурсами відповідно до європейських стандартів

З часу підписання Угоди про асоціацію з ЄС Україна здійснила значну трансформацію інституційних механізмів у сфері природокористування та екологічної політики. Однією з ключових змін стала поява інститутів, які спеціалізуються на підтримці імплементації європейських норм, зокрема команда Reform Support Team при Міністерстві захисту довкілля та природних ресурсів (MEPNR). Цей підрозділ, створений у 2017 році, зосереджений на сприянні у реформуванні управління відходами, реформі лісового господарства, підземних ресурсів, моніторингу якості повітря, управлінні водними ресурсами та інших питаннях, які прямо корелюють із частинами Угоди про асоціацію та «зеленого курсу» ЄС [86].

Отже, з огляду на потребу формування ефективної системи управління природними активами на місцевому рівні, постає необхідність глибокого реформування чинної моделі управління природними ресурсами. Для формування основ держави загального добробуту в Україні необхідно трансформувати систему управління природними ресурсами. Зокрема, варто розвивати публічно-приватне партнерство, залучати бізнес і громади до управління природокористуванням, створювати платформи багатосторонньої взаємодії та фінансові інституції на зразок фонду національного добробуту [39]. Це завдання є надзвичайно складним, адже, по-перше, існуюча управлінська вертикаль у сфері природокористування має законодавче закріплення та глибоко вкорінена в національній організаційно-правовій системі. По-друге, територіальні громади досі не мають чітко визначених і законодавчо врегульованих повноважень щодо розпорядження природними ресурсами, розташованими на їх території, як економічними активами, що можуть приносити дохід.

Беручи до уваги європейський і світовий досвід у сфері фінансової економіки (фінансоміки), доцільно створити нову модель управління природними активами територіальних громад, засновану на принципах муніципального або корпоративного менеджменту. Така система має функціонувати за структурно-проектним підходом, забезпечуючи цілісність управління природокористуванням на місцевому рівні [21].

Відповідно, ключовим напрямом трансформації чинної системи управління природними ресурсами в умовах євроінтеграції є перехід до європейсько орієнтованої системи управління природними активами. Це дозволить територіальним громадам ефективно використовувати власні природно-ресурсні комплекси, розвивати сталу економіку, підвищувати рівень екологічної безпеки та формувати збалансовану ресурсну політику відповідно до стандартів ЄС. Згідно з даними Європейської комісії, система управління природокористуванням має будуватися за логічною послідовністю етапів: «План – Підготовка – Контроль – Дія», , як показано на рисунку 3.1.

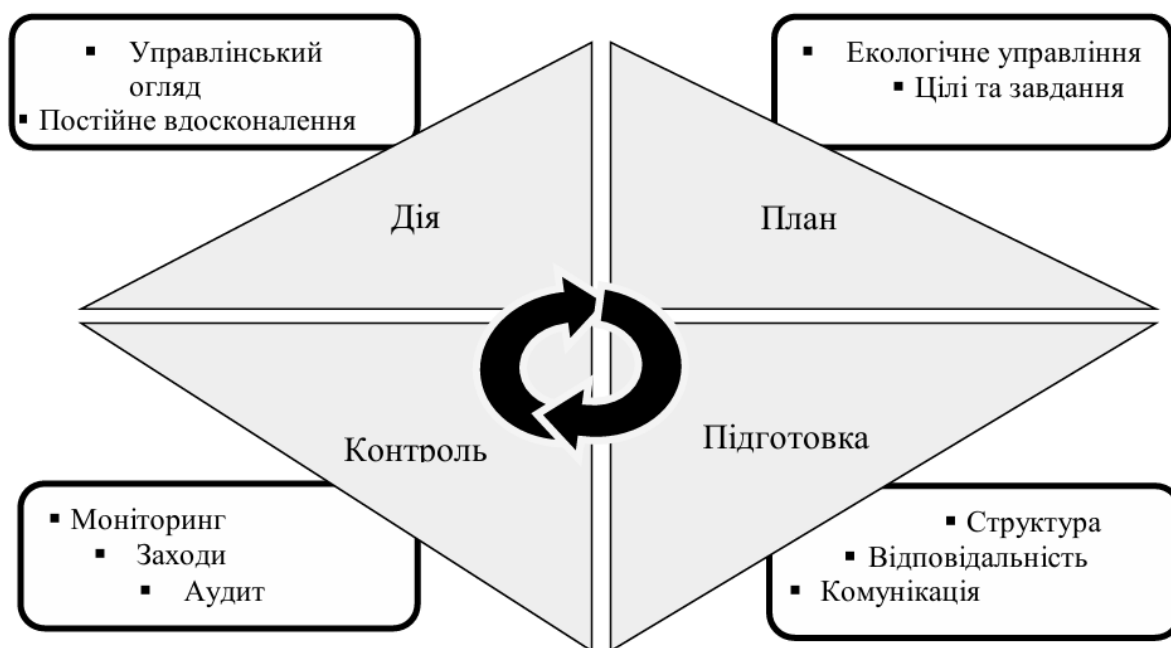

Рис. 3.1. Цикл механізму управління природокористуванням [19, с.19]

У децентралізованій системі управління природокористуванням за європейським зразком істотно змінюється роль територіальних громад. Вони

мають стати основними вигодоодержувачами від залучення природних активів до господарського обігу, тоді як значна частина управлінських функцій – насамперед у сфері організації, планування та безпосереднього забезпечення використання природних ресурсів – буде передана суб'єктам структурного й проєктного управління природокористуванням.

Однією з ключових рекомендацій у зміні в системі управління природними ресурсами є прискорення прийняття та імплементації «закону про державний екологічний контроль» (законопроект № 3091), який зараз перебуває у стадії розгляду. Необхідно забезпечити, щоб цей закон чітко відповідав вимогам Директиви 2004/35/ЄС та інших нормативних актів ЄС, які встановлюють вимоги до компетентних органів, стандартів інспекцій та професійної підготовки інспекторів. У Міністерстві захисту довкілля України наголошують, що цей закон передбачає створення єдиного органу контролю, прозорі процедури роботи, права громадськості – зокрема електронної форми повідомлень про порушення та можливості участі у формуванні планів інспекцій. Це значуща інституційна зміна, проте її ефективність залежатиме від ресурсів, адекватного фінансування та кадрової спроможності [85].

Слід також посилити інституційну здатність на місцевому і регіональному рівнях через навчання, оснащення та мотивацію екологічних інспекторів і контролюючих служб. Європейський досвід демонструє, що стандарти ЄС потребують не лише формальних законів, але й компетентних лабораторій, сучасного обладнання та методик моніторингу, які мають бути доступні також у регіонах. Без цього реформування залишається декларативним. Українські реформи вже передбачають підвищення стандартів моніторингу, але без сталість ресурсного забезпечення і підтримки у регіонах ці стандарти довго не будуть працювати на практиці [95].

Інституційна зміна має також включати чітке закріплення повноважень і відповідальності між різними гілками влади – центральною, регіональною, місцевою – в управлінні природними ресурсами. Наприклад, об'єднання функцій екологічного контролю в єдиному державному органі має передбачати не лише

юридичне визнання, але й повноваження, бюджет, механізми підзвітності. Це дозволить уникнути дублювання функцій, спростити адміністративні процедури й зробити контроль більш ефективним та злагодженим [85].

Необхідно посилити партнерство із міжнародними донорами та програмами технічної допомоги (наприклад, через Ukraine Facility, APENA-2 та інші), щоб забезпечити технічну і фінансову підтримку реформ. Україна вже погодилася виконувати багато рекомендацій ЄС, і багато з них мають терміни на 2025 рік. Для того, щоб ці реформи стали не лише нормативними, а й фактично діючими, потрібно забезпечити доступ до грантів, кредитів, програм технічного супроводу, що допоможуть у модернізації інфраструктури, оновленні лабораторного обладнання, створенні цифрових платформ [97].

Ще одним важливим аспектом є створення і розвиток системи прозорості звітності та контролю, що включає регулярні публічні звіти про стан виконання екологічних стандартів, участь громадськості в моніторингу, використання цифрових інструментів для доступності даних. Законодавство й інституційні практики мають передбачати відкриті екологічні реєстри, платформу для громадського спостереження, механізми відповідальності за невиконання умов. Це підвищує довіру й створює додатковий тиск на виконавців реформ [87].

Також треба інтегрувати інституційні реформи у стратегії з кліматичних викликів, зокрема через розробку довгострокової низьковуглецевої стратегії, систему ціноутворення на викиди, MRV-систему (моніторингу, звітування й перевірки), як того вимагають Європейські кліматичні політики. Це дає змогу не лише відповідати формальним зобов'язанням, а й стимулює перехід до практик, які зменшують екологічний вплив секторів економіки [97].

Згідно з даними EU4Environment та Міністерства захисту довкілля України, процес інституційної адаптації проходить поступово, але має системний характер. Найважливішими напрямками є цифровізація екологічного управління (через сервіси e-ОВД, e-Вода, e-Ліс), інтеграція національних кадастрів до європейської системи INSPIRE, а також впровадження принципів відкритості й

участі громадськості, передбачених Оргуською конвенцією. Данні, починаючи з 2014 року, наведені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Динаміка інституційної трансформації системи управління природними ресурсами України у контексті євроінтеграції

Період / Етап реформ	Ключові інституційні зміни	Європейський орієнтир / стандарт	Очікувані результати
2014-2016 (початок гармонізації)	Розділення функцій контролю і політики у сфері довкілля; створення Державної екологічної інспекції нового типу	Орієнтація на Aarhus Convention і принцип «good environmental governance»	Підвищення прозорості контролю, усунення дублювання функцій
2017-2019 (інституційне оновлення)	Утворення Міністерства екології та природних ресурсів у новому форматі, запуск публічних кадастрів і реєстрів	Відповідність вимогам Директив ЄС 2003/4/EC, 2007/2/EC (INSPIRE)	Відкритий доступ до екологічних даних, підзвітність громадянам
2020-2022 (цифровізація та інтеграція)	Запуск Єдиної екологічної платформи «ЕкоСистема» та сервісів е-Ліс, е-ОВД, е-Вода	Європейський принцип «Open Environmental Data»	Підвищення прозорості, інтеграція електронних процедур, скорочення корупційних ризиків
2023-2025 (період воєнних викликів)	Реформування управління надрами, водними та лісовими ресурсами з акцентом на європейське ліцензування та моніторинг	Європейська Зелена угода (EU Green Deal), Водна рамкова директива (2000/60/EC)	Уніфікація стандартів управління, сталий ресурсний баланс, інтеграція у Green Deal

Джерело: складено автором на основі [34], [74], .

Водночас спостерігаються виклики – кадрові, технічні та фінансові, особливо в умовах війни. Проте навіть у таких умовах Україна продовжує

адаптацію екологічних інституцій до європейських вимог, що підтверджує її стратегічний курс на сталий розвиток та інтеграцію до спільного екологічного простору ЄС. Така модернізація передбачає не лише вдосконалення нормативно-правової бази, а й активне залучення бізнесу до процесів екологічної відповідальності.

У цьому контексті доцільним є впровадження механізмів корпоративної соціальної та екологічної відповідальності, що стимулюватимуть підприємства враховувати екологічні наслідки своєї діяльності та підвищуватимуть їхню зацікавленість у раціональному використанні природних ресурсів.

Особливо важливою складовою є запровадження системи стандартів серії ISO 14000, які встановлюють вимоги до ефективного екологічного менеджменту. Зокрема, стандарт ISO 14045 дозволяє здійснювати оцінку еколого-економічної ефективності господарювання, що є ключовим інструментом для прийняття управлінських рішень на основі об'єктивних показників впливу на довкілля. Параметрами цієї системи виступають організаційна структура, рівень інтеграції екологічних аспектів у виробничу політику та чіткий розподіл відповідальності між учасниками управлінського процесу [22].

Такий підхід забезпечить узгодженість дій органів місцевого самоврядування, бізнесу та громадськості, що особливо важливо в умовах децентралізації. В результаті зросте довіра населення до управлінських рішень, покращиться якість екологічного моніторингу та підвищиться інвестиційна привабливість територіальних громад.

Запровадження таких підходів сприятиме створенню прозорої та ефективної системи корпоративного менеджменту, заснованої на принципах державно-приватного партнерства. Це дозволить забезпечити не лише підвищення ефективності природокористування, а й досягнення балансу між економічними інтересами регіону та екологічною безпекою, що є фундаментом сталого розвитку.

3.2. Використання цифрових технологій для підвищення ефективності управління природними ресурсами

У сучасному світі цифрові технології стають не просто допоміжним інструментом, а фундаментальним драйвером трансформації систем управління природними ресурсами. Вони дозволяють підвищити прозорість, оперативність та якість управлінських рішень, зменшити корупційні ризики, оптимізувати витрати та охопити більшу кількість регіонів без надмірних ресурсних затрат. Ще важливіше – цифровізація дає змогу системам управління природоресурсами діяти у «реальному часі», реагувати на зміни екосистем, коригувати політику в динамічному режимі та прогнозувати наслідки рішень на основі обсягів даних.

Рівень цифрової грамотності населення України поступово зростає. Згідно з дослідженнями Мінцифри, 93% громадян віком від 18 до 70 років мають базові або вищі цифрові навички. Але звичайно у більш молодих людей ситуація складається краще, як показано на рисунку 3.2.

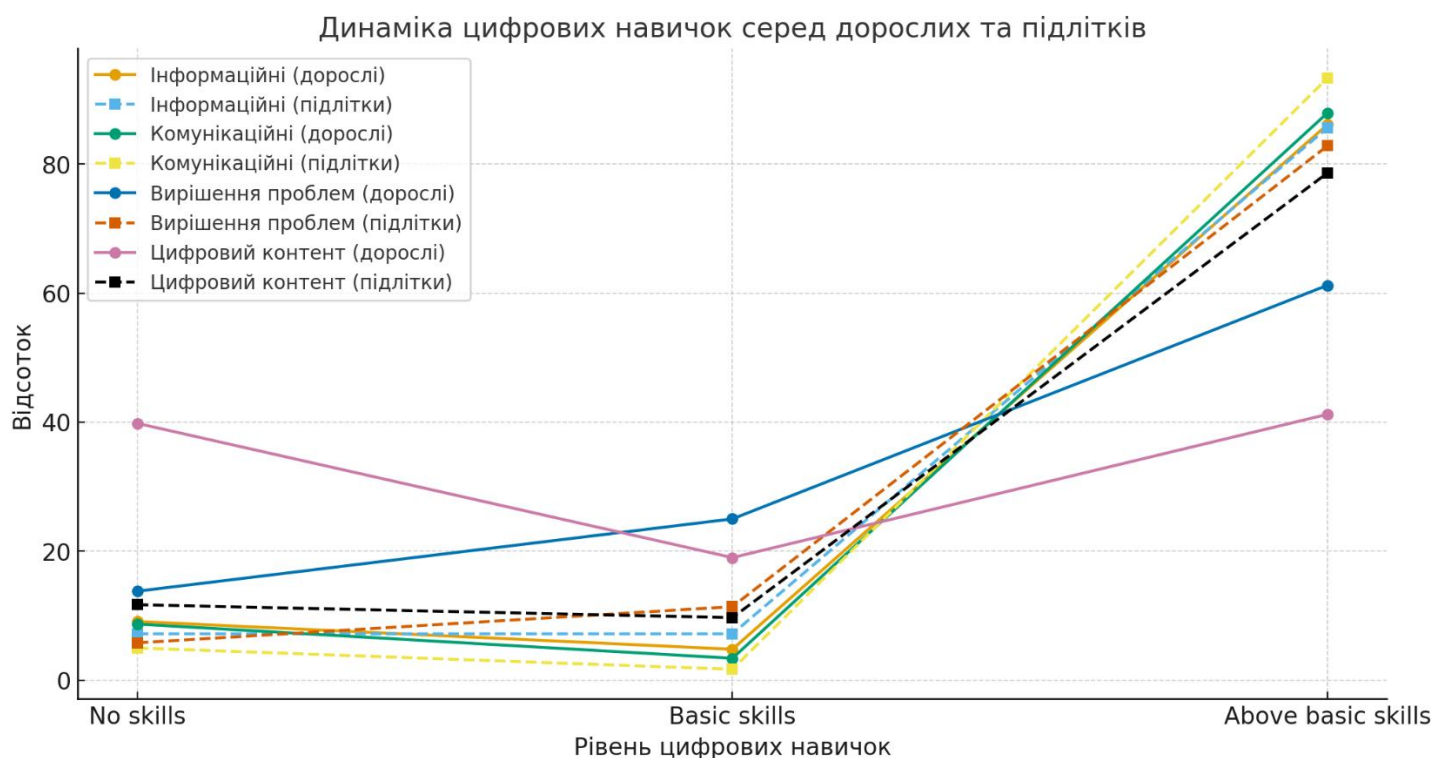

Рис. 3.2. Динаміка цифрових навичок за типом серед цільових груп. Джерело: складено автором на основі [55].

За результатами дослідження, частка дорослого населення з цифровими навичками нижче базового рівня збільшилася на 12,6% порівняно з 2019 роком і нині становить 40,4%. Водночас кількість людей, які взагалі не мають цифрових навичок, скоротилася удвічі з 2019 року та тепер складає лише 7,2%.

Поштовхом до зміцнення та розвитку цифрових навичок українців стало повномасштабне вторгнення. Зокрема, 56% респондентів відзначають покращення власного рівня цифрової грамотності. Україну вже часто називають «європейським тигром цифровізації» – і це результат ефективної реалізації цифрових рішень, які впроваджує Міністерство цифрової трансформації спільно з міжнародними партнерами [55]

Проте, для подальшого вдосконалення системи управління природними ресурсами за допомогою цифрових технологій в Україні необхідно перейти від фрагментарного підходу до комплексної цифрової екосистеми управління довкіллям, побудованої на принципах інтеграції, прозорості та взаємодії між різними рівнями влади, бізнесом і громадськістю. Цифровізація має стати не просто інструментом для збору даних, а основою для прийняття управлінських рішень на базі аналітики великих даних, штучного інтелекту (AI) та геоінформаційних систем (GIS). Це дозволить перетворити інформаційні потоки у стратегічний ресурс державного управління природокористуванням.

В Україні одним із найяскравіших прикладів такої трансформації є платформа ЕкоСистема. Вона інтегрує десятки екологічних реєстрів та надає широкі адміністративні сервіси в електронному форматі. За допомогою цієї платформи підприємства можуть подавати декларації відходів, отримувати дозволи на транскордонне перевезення відходів, генерувати сертифікати фонових викидів, а громадськість може моніторити стан довкілля через відкритий портал. Платформа працює на базі BPMN, що сприяє швидкому створенню нових послуг та гнучкому оновленню процедур. Таким чином ЕкоСистема об'єднує державні й бізнес-процеси, оптимізує управлінські операції та підвищує доступність екологічних послуг.

Важливим напрямом удосконалення є розширення функціональності платформи «ЕкоСистема», щоб вона виконувала не лише роль адміністративного інструменту, а й інтегрованого центру моніторингу стану навколишнього середовища в режимі реального часу. Доцільно забезпечити її зв'язок із системами супутникового моніторингу, лабораторними центрами, платформами управління водними й лісовими ресурсами (наприклад, e-Вода, e-Ліс) для створення єдиного інформаційного поля у сфері природокористування. Це підвищить оперативність реагування на екологічні виклики, зменшить дублювання даних і спростить взаємодію між різними органами влади [12].

На міжнародному рівні цифрові технології вже використовуються в багатьох країнах для управління лісами, землею, водними ресурсами та іншими природними активами. Наприклад, проєкт DESIRA визначає «ключові цифрові перетворювачі» (digital game changers) – системи моніторингу лісового господарства, точне землекористування, трасування деревини, прийняття рішень на основі даних. У лісовому секторі застосовують датчики, супутникові дані, дистанційне зондування, платформи для централізованого збору й аналізу інформації, які дозволяють відстежувати походження деревини та попереджувати незаконні вирубки.

Наукові дослідження останніх років підтверджують, що цифрове управління (digital governance) здатне значно покращити розподіл ресурсів, зменшити корупційні практики та підвищити ефективність використання природних ресурсів. Зокрема, завдяки об'єднанню різноманітних даних (кліматичних, геопросторових, моніторингових) із технологіями «великих даних», хмарними системами, алгоритмами штучного інтелекту можливо прогнозувати попит на ресурси, оцінювати ризики та коригувати політику вчасно. Такий підхід дозволяє зменшити втрати від неправильного управління й підвищити довіру громадськості до екологічних рішень.

У сфері управління водними ресурсами цифрові рішення демонструють ефект: у Європі застосовують системи, що в режимі реального часу моніторять якість води, витоки, перевіряють стан мереж, прогнозують випадки

надлишкового стоку чи витоків – завдяки IoT, аналітиці та моделям штучного інтелекту. Це дозволяє скорочувати втрати, запобігати аваріям та ефективніше підтримувати стійкість водної інфраструктури [13].

Додатково варто звернути увагу на застосування інтелектуальних систем у моделюванні водокористування: наприклад, в басейні річки Сегура застосовано гібридні моделі, що поєднують гідрологічні симуляції, дистанційне зондування і штучний інтелект для прогнозування наявності води й оптимального розподілу ресурсів. У результаті модель дозволила зменшити дефіцит ресурсів і підвищити ефективність управління водою.

Окрему увагу варто приділити розвитку цифрових навичок серед працівників органів місцевого самоврядування та природоохоронних відомств. Без підготовлених кадрів навіть найсучасніші технології не забезпечать очікуваного ефекту. Тому необхідно впровадити навчальні програми з цифрового екологічного менеджменту, включно з використанням геоінформаційних систем, екологічного моделювання та цифрової звітності. Створення національної системи підготовки фахівців у сфері цифрового природокористування могло б стати одним із ключових напрямів реформи управління довкіллям.

Важливо також стимулювати державно-приватне партнерство у сфері цифровізації природних ресурсів. Цифрові інструменти відкривають нові можливості для підвищення прозорості, оперативності та ефективності процесів прийняття управлінських рішень. Бізнес може надавати інноваційні рішення у сфері екомоніторингу, енергоменеджменту, автоматизації водного господарства та поводження з відходами. Зі свого боку, держава має забезпечити нормативне підґрунтя для впровадження таких технологій, у тому числі через адаптацію до стандартів ISO 14000 і EMAS, які регламентують екологічний менеджмент і системи екологічного аудиту.

У таблиці 3.2. представлено основні напрями застосування цифрових технологій у сфері управління природними ресурсами, окреслено приклади їх практичного використання, очікувані ефекти та потенційні перспективи розвитку відповідно до європейських підходів до «зеленої» цифровізації.

Таблиця 3.2

Цифрові технології та їхній вплив на ефективність управління природними ресурсами

Цифрова технологія	Сфера застосування	Приклади використання	Очікуваний ефект	Перспективи розвитку
Геоінформаційні системи (GIS)	Управління земельними, водними, лісовими ресурсами	Моніторинг деградації земель, облік лісових масивів, прогнозування паводків	Оптимізація розподілу ресурсів, зниження ризиків екологічних катастроф	Інтеграція з супутниковими даними у реальному часі
Супутникові технології та дрони	Екологічний моніторинг, контроль використання надр	Оцінка стану водойм, контроль незаконних вирубок	Підвищення прозорості, зменшення людського фактору	Використання штучного інтелекту для автоматичного аналізу зображень
Штучний інтелект (AI) та машинне навчання	Прогнозування стану довкілля, управління ризиками	Аналіз динаміки змін клімату, прогнозування посух	Підвищення точності управлінських рішень	Розробка моделей "розумних екосистем"
Запровадження Інтернет речей (IoT)	Водопостачання, сільське господарство, енергетика	Сенсори вологості ґрунту, розумні водоміри, контроль якості повітря	Зменшення втрат ресурсів, економія енергії	Масове впровадження у комунальних системах
Блокчейн	Управління земельними кадастрами, екологічна звітність	Прозорий облік прав власності, контроль викидів	Підвищення довіри до системи управління	Створення децентралізованих екоплатформ

Джерело: складено автором на основі [81], [67], [13], [89].

Використання таких інструментів, як геоінформаційні системи, супутниковий моніторинг, штучний інтелект, Інтернет речей та блокчейн, дозволяє забезпечити обґрунтоване планування природокористування, прозорість управлінських процесів і підзвітність органів влади перед громадянами. У поєднанні з розвитком цифрової участі громад це формує передумови для створення смарт-громад і забезпечення гармонійного поєднання економічних, соціальних та екологічних інтересів у контексті євроінтеграційних реформ.

Розвиток цифрової інфраструктури також потребує інвестицій у створення національного центру екологічних даних, який би акумулював, обробляв і верифікував інформацію про стан природних ресурсів. Це дозволить сформуванню довгострокову базу даних для прогнозування наслідків кліматичних змін, аналізу ефективності державної політики у сфері довкілля та забезпечення прозорості для громадян і міжнародних партнерів.

Підвищення ефективності використання цифрових технологій у природоресурсному управлінні можливе також через розробку механізмів автоматизованої оцінки екологічного впливу, систем онлайн-контролю за виконанням екологічних норм підприємствами та відкриття даних для громадськості. Такий підхід не лише посилить екологічну відповідальність суб'єктів господарювання, а й сприятиме реалізації принципів «зеленого урядування» та сталого розвитку, закріплених у європейських стандартах управління природними ресурсами.

У підсумку, цифровізація управління природними ресурсами має розглядатися як один із ключових інструментів досягнення Цілей сталого розвитку ООН, зокрема цілі 6 («Чиста вода та належні санітарні умови»), цілі 13 («Боротьба зі зміною клімату») та цілі 15 («Збереження екосистем суші»). Для цього необхідна чітка державна стратегія, що поєднує технологічний розвиток із інституційною модернізацією, міжнародним співробітництвом та участю громадянського суспільства [54].

3.3. Перспективи інтеграції міжнародних інвестицій та розвитку партнерських відносин у сфері раціонального управління природними ресурсами

Прямі іноземні інвестиції виступають одним із ключових індикаторів участі держави у глобальній економіці та рівня розвитку її зовнішньоекономічних зв'язків. Аналіз сучасних тенденцій свідчить про поступове зниження інтересу іноземних інвесторів до українського ринку. Як видно з динаміки на рисунку 3.3., у період з 2002 по 2008 роки спостерігалось стабільне зростання інвестиційної активності, яке досягло свого піку у 2008 році, коли обсяг іноземних інвестицій становив майже 11 млрд доларів США – найвищий показник за весь досліджуваний період.

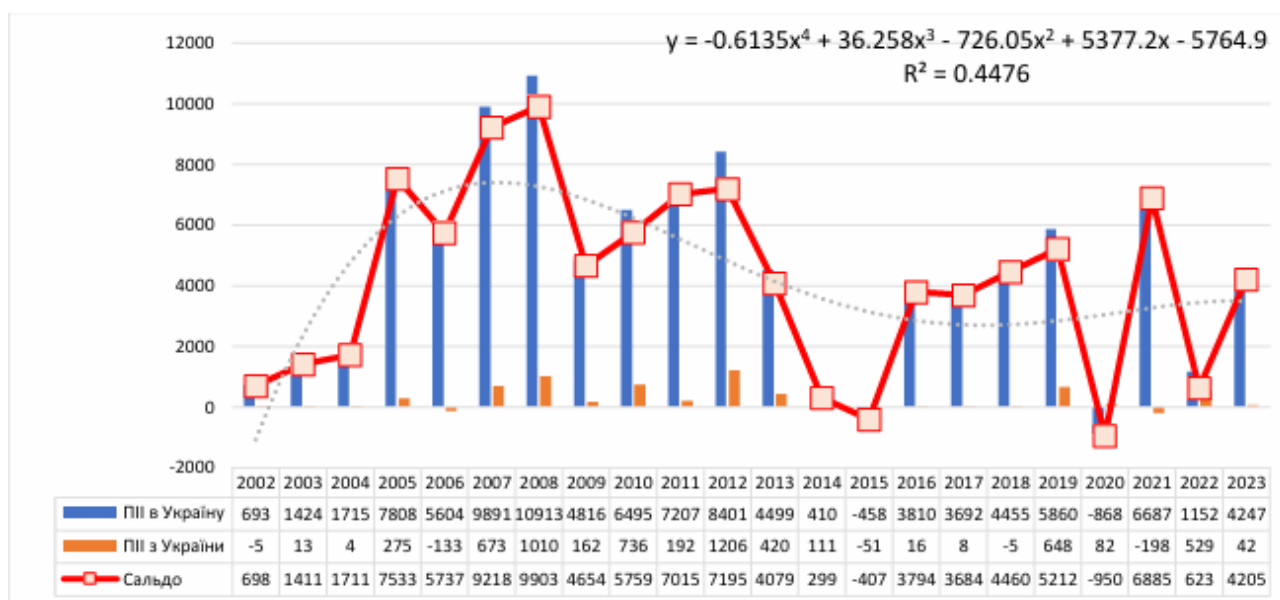

Рис. 3.3. Прямі іноземні інвестиції в Україні за 2002-2023 рр., млн дол [16].

Світова фінансова криза призвела до різкого скорочення обсягів інвестицій, однак у 2008–2012 роках намітилася тенденція поступового відновлення. Водночас із 2013 по 2015 роки спостерігалось різке падіння інвестиційних надходжень, спричинене початком військового конфлікту на сході України. Ситуація у 2020 році ускладнилася впливом пандемії COVID-19, яка призвела до тимчасового згортання світової економічної активності. Новим випробуванням для інвестиційного клімату став 2022 рік – через повномасштабну війну іноземні капіталовкладення скоротилися до 1,152 млрд доларів США.

Що стосується розподілу іноземних інвестицій за секторами економіки України, то лідером за привабливістю для інвесторів залишається промисловість з часткою понад 30 %. На другому місці – сільське, лісове та рибне господарство з часткою 12,6 %, далі йдуть транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність із часткою 12,1 %.

Отже, обсяг прямих іноземних інвестицій в Україні залишається низьким і не здатен самостійно вирішити накопичені економічні проблеми. На відміну від розвинених країн із сучасними технологіями та розвинутою інфраструктурою, державам з перехідною економікою, до яких належить і Україна, необхідно значно більше ресурсів вкладати у створення та розвиток таких систем [18].

У 2022-2024 роках основними іноземними інвесторами в корпоративному секторі були компанії та бренди, які вже мали виробничі потужності в Україні на момент повномасштабного вторгнення РФ, а також низка корпорацій, що заявили про наміри реінвестувати кошти для підтримки своїх активів, серед яких ArcelorMittal, Bayer, CRH, Fixit, Kingspan, Onur Group та Unilever. Ці інвестори мають стати ключовими стратегічними партнерами України у процесі відновлення. За попередніми оцінками, для відбудови зруйнованої інфраструктури країні знадобиться щонайменше 486 млрд доларів, як показано на рисунку 3.4.

Рис. 3.4. Потреби України на повоєнну відбудову за 2024-2034 [16].

Ця сума значно перевищує ВВП України, тому швидко мобілізувати такі ресурси всередині країни неможливо. Фінансування масштабних відновлювальних робіт стане можливим лише за участю приватного капіталу. На щастя, іноземні інвестиції продовжують надходити навіть під час війни. Україна має визначні можливості залучення міжнародних інвестицій у сферу управління природними ресурсами та екології. Наразі серйозним інвестиційним потенціалом володіють проекти у водному секторі, відходах, лісовому господарстві, у зеленій енергетиці та розробці стратегічних мінералів. Війна – не перешкода. Інвестиції в Україну зростають, але для відновлення замало [53].

Прикладом такого партнерства є програма EU4Green Recovery East, започаткована ЄС у 2025 році, з бюджетом близько €21,3-21,5 млн на 2025-2028 рік, яка спрямована на підтримку циркулярної економіки, сталого управління водними ресурсами та управління екологічними даними. Вона створює платформи для бізнесу та державних органів, особливо малих і середніх підприємств, що здатні реалізувати проекти підвищення ефективності використання ресурсів [66].

Важливий напрям – інвестиції через міжнародні фінансові установи. Наприклад, Європейський інвестиційний банк виділив €4,7 млн на поліпшення системи поводження з відходами на полігоні Грибовичі у Львові, що демонструє, як інфраструктурні проекти екологічного характеру можуть стати привабливими для інвесторів [93].

Лісова галузь також активно зацікавлена у партнерстві. Проект «Promotion of multi-functional sustainable forest management planning and implementation in Ukraine», який стартував у жовтні 2024 року, реалізується спільно з німецькими партнерами (IAK Agrar Consulting GmbH, Unique Land Use GmbH) і передбачає підтримку у плануванні, інвентаризації лісів, приведенні державної політики у відповідність до стандартів ЄС [82].

Крім того, фінансова допомога через «Ukraine Facility», яка передбачає виділення близько €50 млрд грантових та кредитних коштів у період 2024-2027 років, створює основу для масштабних проектів у природоохоронній сфері.

Частина цих коштів призначена для стимулювання інвестицій, розвитку інфраструктури, покращення законодавчої та адміністративної спроможності [92].

Ще однією перспективою є угода між Україною та Сполученими Штатами щодо стратегічних мінеральних ресурсів, що передбачає створення інвестиційного фонду реконструкції. Такі ресурси, як літій, титан, графіт та рідкісноземельні елементи, мають високий попит на світовому ринку, особливо в контексті «зеленої» трансформації та енергетичної незалежності. Умови угоди включають обов'язкове дотримання екологічних стандартів та залучення місцевих громад.

Такі інвестиційні можливості мають кілька переваг. По-перше, вони дозволяють залучити капітал і технології, необхідні для модернізації екологічної інфраструктури – очисні споруди, системи моніторингу, лабораторії, цифрові платформи. По-друге, міжнародні партнери часто привносять кращі практики управління, вимоги до прозорості, корпоративної відповідальності, що підвищує якість управління ресурсами. По-третє, реалізація таких проєктів сприяє локальному розвитку: створенню робочих місць, підвищенню компетентності працівників та залученню громад до управління природокористуванням.

Проте існують ризики й обмеження. Серед них – політична нестабільність, воєнні дії, слабка нормативно-правова база, що затримує проєкти, бюрократичні перепони, недостатня інституційна спроможність на місцевому рівні, а також екологічні ризики, пов'язані з незабезпеченням стандартів. Також потенційні інвестори часто вимагають прозорості, гарантій, забезпечення прав власності та стабільності умов ведення бізнесу – все це потребує посилення інституційної системи та законодавчих гарантій.

У таблиці 3.3. подано прогностичний аналіз основних напрямів міжнародного партнерства, які мають потенціал для розвитку природоресурсного сектору України. Вона відображає можливі джерела інвестицій, інструменти співпраці, очікувані переваги, ризики та прогноз розвитку до 2030 року.

Таблиця 3.3

Прогностичний аналіз перспектив міжнародних інвестицій у природоресурсну сферу України

Напрямок міжнародного партнерства	Потенційні інвестори / партнери	Можливі інструменти співпраці
Водні ресурси та управління водними басейнами	ЄС, Світовий банк, GIZ (Німеччина)	Гранти, кредити на реконструкцію інфраструктури, створення цифрових систем моніторингу води
Енергетика та використання біоресурсів	Північна Європа (Фінляндія, Данія, Швеція), ЄБРР	Інвестиції в біоенергетику, програми Green Energy Fund
Надрокористування та видобуток критичних мінералів	США, Канада, Австралія	Створення спільних компаній, концесійні угоди, експортні кредити
Лісове господарство та вуглецеві кредити	Німеччина, Норвегія, Green Climate Fund	Інвестиції у відновлення лісів, вуглецеві біржі, екосистемні послуги
Цифровізація природоресурсного управління	ЄС, UNDP, Світовий банк	Інвестиції в GIS-системи, штучний інтелект для моніторингу
Публічно-приватні платформи (PPP) у сфері ресурсів	ЄБРР, IFC, приватні фонди ЄС	Концесійні угоди, еко-фонди, проекти державно-приватного партнерства

Джерело: складено автором на основі [88], [89].

До 2030 року Україна має реальний шанс стати платформою для інноваційного природокористування у Східній Європі, де інвестиції поєднуються із соціальною відповідальністю та екологічною стійкістю. Водночас для досягнення цього необхідно забезпечити прозорість інвестиційних процедур, узгодженість екологічного законодавства з директивами ЄС і створити сприятливий клімат для державно-приватних партнерств. Саме синергія національних реформ і міжнародного досвіду визначатиме ефективність подальшої інтеграції України в європейський економічний та екологічний простір.

Висновки до розділу 3

У процесі євроінтеграції України особливого значення набуває питання вдосконалення публічного управління природними ресурсами, яке виступає ключовим чинником забезпечення екологічної безпеки, сталого розвитку та наближення державних інституцій до європейських стандартів екологічного врядування. Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що ефективне управління природними ресурсами неможливе без системного підходу, заснованого на принципах прозорості, партнерства, цифрової трансформації та міжнародної кооперації.

Одним із визначальних напрямів удосконалення системи управління є розширення залучення міжнародних інвестицій і партнерства у сфері природокористування. Світовий досвід показує, що іноземні інвестиції відіграють вагомую роль не лише у фінансуванні проєктів з відновлення екосистем, управління водними та земельними ресурсами, а й у впровадженні інноваційних технологій моніторингу, утилізації відходів, підвищення енергоефективності. Залучення таких інвестицій стимулює економічне зростання регіонів, сприяє розвитку «зеленої» економіки та створює робочі місця у сфері екологічних послуг. У цьому контексті надзвичайно важливою є адаптація національного законодавства до стандартів ЄС, зокрема до вимог Директиви 2000/60/ЄС «Про встановлення рамок дій Співтовариства у сфері водної політики», а також до принципів Європейського зеленого курсу (European Green Deal), який визначає стратегічний напрямок розвитку на найближчі десятиліття.

Крім того, підвищення ефективності публічного управління природними ресурсами неможливе без цифровізації управлінських процесів. Сьогодні рівень цифрових навичок серед українців має стійку тенденцію до зростання – за даними нещодавніх досліджень, 93% дорослого населення у віці від 18 до 70 років уже володіють базовими чи вищими цифровими навичками. Це створює сприятливі умови для запровадження інноваційних електронних інструментів моніторингу природних ресурсів, екологічних баз даних, геоінформаційних

систем (GIS) і платформ відкритих даних, які підвищують прозорість прийняття рішень та рівень суспільного контролю. Саме поєднання технологічних рішень і належного врядування дозволить забезпечити баланс між використанням природних багатств і їх збереженням для майбутніх поколінь.

Важливу роль у реалізації політики сталого управління природними ресурсами відіграє міжнародне партнерство. Україна вже активно співпрацює з такими організаціями, як Програма розвитку ООН (UNDP), Світовий банк, Європейський інвестиційний банк, а також із мережами регіональних центрів експертизи (RCE) у межах Глобальної програми з освіти для сталого розвитку. Таке партнерство дає змогу не лише отримати фінансову підтримку, а й перейняти найкращі управлінські практики, підвищити рівень кваліфікації кадрів та посилити роль освіти й просвіти в екологічній політиці. Участь України у міжнародних програмах допомагає формувати довіру іноземних інвесторів і створює імідж держави як надійного партнера у сфері «зеленої трансформації».

У перспективі інтеграція України до європейського простору має відбуватися не лише на рівні політичних декларацій, а й через конкретні управлінські рішення, спрямовані на підвищення ефективності державного контролю, розвиток системи екологічного аудиту, впровадження механізмів екологічного страхування, а також формування «культури сталого природокористування» серед населення. Значний потенціал криється у публічно-приватних партнерствах, які здатні об'єднати ресурси держави, бізнесу та громадськості задля реалізації екологічно орієнтованих проєктів.

Отже, удосконалення публічного управління природними ресурсами в контексті євроінтеграції передбачає поєднання трьох ключових складових: міжнародної співпраці, цифрової трансформації та інституційного зміцнення. Реалізація цих напрямів сприятиме формуванню ефективної системи екологічного врядування, що відповідає вимогам сучасного світу, підвищить інвестиційну привабливість України, забезпечить прозорість у сфері управління природними багатствами та наблизить нашу державу до стандартів сталого розвитку, закріплених у Стратегії ООН до 2030 року.

ВИСНОВКИ

У випускній кваліфікаційній роботі узагальнено теоретико-практичні аспекти публічного управління природними ресурсами умовах євроінтеграційних реформ та науково обґрунтовано підходи (рекомендації) щодо удосконалення діяльності органів державної влади, громадських інститутів і бізнес-структур з метою підвищення ефективності управління та забезпечення відповідності української системи управління міжнародним стандартам, зокрема стандартам ЄС. Сформовано ряд висновків теоретичного, методичного та науково-практичного характеру, що відображають вирішення основних завдань відповідно до поставленої мети, а саме:

1. Визначено теоретичні засади системи публічного управління природними ресурсами в умовах євроінтеграційних викликів. Встановлено, що ефективність управління природними активами безпосередньо залежить від рівня взаємодії між державними інституціями, територіальними громадами, бізнесом і громадськістю. Систематизовано підходи науковців і міжнародних організацій до визначення сталого розвитку як ключового орієнтира у сфері природокористування.

Проведений аспектний аналіз підходів вітчизняних і зарубіжних учених засвідчив, що в сучасній науковій думці терміни «публічне управління природними ресурсами» та «євроінтеграційні виклики» трактуються крізь призму поєднання правових, інституційних, екологічних та соціально-економічних характеристик. На основі опрацювання цих підходів у межах даної роботи публічне управління природними ресурсами розглядається як цілісна система державних, муніципальних та громадських управлінських практик, спрямованих на регулювання доступу, раціональне використання, охорону й відтворення природних благ у межах публічного інтересу та під контролем уповноважених інституцій. Натомість євроінтеграційні реформи у роботі визначаються як комплекс структурних, правових та управлінських трансформацій, що впроваджуються Україною задля приведення національної системи управління природними ресурсами у відповідність до стандартів ЄС,

включно з екологічними директивами, принципами сталого розвитку та вимогами екологічного права ЄС.

2. Проаналізовано функції та роль державних органів, інститутів громадянського суспільства і бізнес-структур у сфері управління природними ресурсами, що дало змогу встановити реальний зміст та взаємодію елементів системи. З'ясовано, що державні органи виконують нормативно-регуляторні, контрольні, дозвільні, стратегічно-планувальні та моніторингові функції; органи місцевого самоврядування забезпечують управління ресурсами територіальних громад, здійснюють локальний контроль, розробляють місцеві програми використання й охорони природних ресурсів; інститути громадянського суспільства відіграють роль у громадському контролі, екологічній експертизі, моніторингу, просвітництві та участі в ухваленні рішень; бізнес-структури реалізують природокористування, впроваджують екологічну модернізацію виробництва, а також несуть відповідальність за дотримання природоохоронних стандартів. На основі цього класифіковано основні функції системи управління природними ресурсами – стратегічно-аналітичні, регуляторні, контрольньо-наглядові, інформаційно-комунікаційні та забезпечувальні, що відтворюють ключові напрями діяльності всіх суб'єктів.

Обґрунтовано, що ефективність управління значною мірою залежить від чіткого розподілу повноважень між рівнями влади, усунення дублювання функцій та впровадження прозорих і сучасних механізмів контролю. При цьому підкреслено, що цифровізація управлінських процесів – зокрема створення відкритих електронних реєстрів природних ресурсів, систем екологічного моніторингу, електронних процедур оцінки впливу на довкілля – дає змогу зменшити корупційні ризики та суттєво підвищити доступ громадськості до інформації.

3. Досліджено вплив європейської інтеграції на діяльність суб'єктів публічного управління природними ресурсами, який полягає в тому, що європейська інтеграція суттєво трансформує діяльність суб'єктів публічного управління природними ресурсами, оскільки потребує узгодження національних

політик із європейськими стандартами сталого розвитку, охорони довкілля та раціонального природокористування. Під впливом євроінтеграційних процесів відбувається модернізація законодавства, орієнтована на впровадження норм і підходів ЄС у сферах управління водними, земельними, лісовими та мінеральними ресурсами, а також у частині екологічного контролю й оцінки впливу на довкілля. Публічні органи поступово переходять до принципів прозорості, підзвітності та відкритості інформації, що відповідає вимогам Орхуської конвенції та екологічного *acquis* ЄС. Значного поширення набувають цифрові інструменти – електронні реєстри, геоінформаційні системи, автоматизовані системи моніторингу, які підвищують ефективність управління та зменшують корупційні ризики.

Євроінтеграція також стимулює розвиток партнерств між державою, місцевим самоврядуванням, бізнесом та інститутами громадянського суспільства, посилюючи роль громад у прийнятті рішень та управлінні ресурсами. Дані проведеного соціологічного опитування підтвердили, що 56% громадян підтримують екологічну інтеграцію України до ЄС і вважають її позитивною, вбачаючи в ній шлях до підвищення стандартів життя та більш ефективного природоохоронного управління. Це вказує на зростання суспільного запиту щодо реформування галузі відповідно до європейських підходів та очікувань громадськості щодо прозорості, підзвітності й професійності органів влади.

4. Виявлено проблеми та перешкоди, що ускладнюють ефективне управління природними ресурсами, а саме: сучасна система управління природними ресурсами в Україні залишається фрагментарною, що проявляється у дублюванні повноважень між органами виконавчої влади, слабкій координації між центральним та місцевим рівнями управління й обмежених можливостях громад щодо впливу на рішення у сфері природокористування. Нормативно-правова база, попри активні реформи, містить низку прогалин, зокрема недостатню узгодженість секторального законодавства, нечіткість процедур контролю та складність імплементації норм ЄС у практичну діяльність.

Суттєвою проблемою залишається також нестача фінансових та кадрових ресурсів, що ускладнює роботу державних органів та гальмує процес цифровізації, яка є критично важливою для забезпечення прозорості та моніторингу використання ресурсів.

Додаткові труднощі створюють корупційні ризики, недостатній рівень відкритості даних, нерозвиненість інструментів участі громадськості та обмежений доступ населення до екологічної інформації. Зберігаються і стратегічні ризики, зокрема загроза надмірної експлуатації ресурсів, недостатній рівень екологічної культури населення та низька стійкість системи управління до зовнішніх викликів (війна, зміна клімату, економічні кризи). У сукупності це формує комплекс перешкод, які значно сповільнюють модернізацію системи публічного управління природними ресурсами та потребують системних рішень на основі європейських стандартів.

5. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення діяльності суб'єктів управління в контексті євроінтеграційних викликів. Зокрема, обґрунтовано доцільність модернізації нормативно-правової бази, що регулює використання природних ресурсів, шляхом гармонізації українського законодавства з директивами ЄС у сферах оцінки впливу на довкілля, інтегрованого управління водними ресурсами, поводження з відходами, охорони біорізноманіття та лісового господарства, з метою забезпечення прозорості процедур, підзвітності органів влади та передбачуваності регуляторної політики.

Запропоновано удосконалити інституційну взаємодію між центральними, регіональними та місцевими органами влади, створивши ефективні координаційні механізми та розширивши участь громад у процесах управління природними ресурсами. Зокрема, рекомендовано впроваджувати інструменти участі громадськості, включно з місцевими екологічними консультаціями, громадськими радами, платформами моніторингу та цифровими сервісами для подання екологічних звернень.

Значну увагу приділено цифровізації управління природними ресурсами відповідно до принципів «open data» та «smart governance», зокрема через

впровадження інтерактивних карт природних ресурсів, автоматизованих систем екологічного контролю, електронних дозволів та цифрових систем обліку ресурсів, що сприяє зниженню корупційних ризиків і підвищенню прозорості управлінських процесів.

Також обґрунтовано зміцнення контролю та нагляду у сфері використання природних ресурсів, удосконалення структури екологічного контролю та чіткого розподілу повноважень між контролюючими органами, запровадження ризик-орієнтованих перевірок, прозорих критеріїв оцінки та цифрової фіксації порушень.

Крім того, рекомендовано активізувати розвиток партнерств між державою, бізнесом та громадянським суспільством для реалізації природоохоронних проєктів, екологічних інновацій та програм відновлення довкілля, що сприятиме регіональному розвитку, залученню інвестицій та підвищенню інституційної стійкості.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що удосконалення публічного управління природними ресурсами в умовах євроінтеграції є стратегічним вектором розвитку нашої країни. Україна має всі передумови для того, щоб стати взірцем держави, яка поєднує інноваційний розвиток з екологічною відповідальністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрейцев В.І. Екологічне і земельне право України: Практикум для студ. юрид. вузів і фак. / В.І. Андрейцев. - К. : Юрінком Інтер, 1998. 271 с.
2. Бабміндра Д.І., Овчаренко А.В., Маліновська Є.І., Чупилка Д.О. Державне управління природними ресурсами України. *Вісник Запорізького національного університету*. 2017. № 2 (34) С. 62-68.
3. Балюк Г.І. Досвід правового регулювання відносин щодо охорони навколишнього середовища та забезпечення екологічних прав громадян на рівні Європейського Союзу та його значення для адаптації законодавства України / Г.І. Балюк // Міністерство юстиції України; Бюлетень Міністерства юстиції України. - К., 2007. - № 5. - С. 77-98.
4. Березовський, П. П., Шутяк, С. В., Яценко, Г. А., Костюніна, Ю. О., & Березовська, Н. І. Аналіз стану державного регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища за різними напрямками, здійснений в межах підготовки національної доповіді про стан навколишнього середовища в Україні у 2023 році. *Ефективність державного управління*. 2024. № 1(78/79) С. 39–45.
5. Бредіхіна В. Л. Євроінтеграційні новації правового регулювання використання природних ресурсів у господарській діяльності. *Національного Юридичного Університету імені Ярослава Мудрого*. 2023. С. 170-176.
6. Водний Кодекс України. № 24 від 1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.09.2025).
7. Глухачов Є. Ф. Підвищення ефективності механізмів захисту довкілля в умовах економічної кризи / Є. Ф. Глухачов, О. Д. Настечко // Актуальні проблеми державного управління. 2010.
8. Гринчук С. Стратегічний план роботи Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України на 2024 – 2028 роки. Київ. 2024. 125с.
9. Директива європейського парламенту і ради 2003/35/ЄС від 26 травня 2003 року,

- про участь громадськості у розробці певних екологічних планів та програм та внесення змін до Директив Ради 85/337/ЄЕС та 96/61/ЄС щодо участі громадськості та доступу до правосуддя. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_018-03#Text (дата звернення: 12.10.2025).
10. Дубневич Ю., Войнич Л., Дубневич Н. Ієрархія управління відходами: європейська та українська моделі. *Економіка Природокористування*. 2022. № 1-2. С. 53-60.
11. Екологічне право України : підручник / за ред. А. П. Гетьмана, М. В. Шульги. Харків : Право, 2005. 384 с.
12. ЕкоСистема. URL: <https://eco.gov.ua/> (дата звернення: 10.10.2025).
13. Інтернет речей: приклади та застосування. URL: <https://informatcdigital.com/uk/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B%D0%B0%D0%B4%D0%B8-%D1%82%D0%B0-%D0%B7%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%81%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82%> (дата звернення: 15.10.2025).
14. Завгородня, В.М. Система і класифікація функцій державного управління у сфері природокористування і охорони довкілля [Текст] / В.М. Завгородня // *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2011. № 1 (4). С. 120–124.
15. Земельний Кодекс України. № 3-4 від 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 26.09.2025).
16. Савченко М. В., Степанюк В. Л. Залучення повоєнних Інвестицій в Економіку України: Тенденції, проблеми та перспективи повоєнного відновлення. *Економіка*. 2024. С. 6-15.
17. Скиба М.В. Управління земельними ресурсами: досвід країн європейського союзу. *Економіка та управління національним господарством*. 2020. Том 31 (70). № 3. С. 93-101.

18. Соколовська О. Прямі іноземні інвестиції в економіці України: стан і проблеми залучення. *Харківський Національний Університет імені Каразіна*. 2022.
19. Скороход І. С. Формування механізмів управління транскордонними природними ресурсами в євро регіоні «Буг» : монографія / Ірина Святославівна Скороход, Вікторія Василівна Кухарик ; відп. ред. І. С. Скороход. – Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 161 с.
20. Сутність та класифікація природних ресурсів. Ресурсозабезпеченість. URL: <https://studfile.net/preview/9827484/page:2/> (дата звернення: 10.10.2025).
21. Клиновий Д. В. Інноваційні засади перспективної модернізації системи управління природними ресурсами України / Д. В. Клиновий, О. В. Мельник // *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 20. С. 28–32.
22. Клиновий Д.В., Петровська І.О. Напрями трансформації системи управління природними ресурсами в умовах децентралізації влади в парадигмі фінансоміки. *Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища*. 2017. №1 (67) С. 105-114.
23. Кобецька Н. Р. Екологічне право України : навч. посіб. / Н. Р. Кобецька. – К. : Юрінком Інтер. 2007. 352 с.
24. Кодекс України про Надра. № 36 від 1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 29.09.2025).
25. Костицький В. В. Екологія перехідного періоду : держава, право економіка (економіко-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища в Україні). – 2-ге вид. / В. В. Костицький. – К. : Український інформаційно-правовий центр, 2001. 390 с.
26. Комарницький В. М. Правове забезпечення функцій державного управління у сфері природокористування / В. М. Комарницький // *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2010.

27. Конституція України. № 30 від 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26.09.2025).
28. Концепція адаптації природоохоронного законодавства України до екологічного надбання європейського союзу («THE EU ENVIRONMENTAL ACQUIS»). URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32271.pdf> (дата звернення: 20.10.2025).
29. Легеза Ю.О. Оптимізація системи публічного управління у сфері використання та охорони природних ресурсів (на підставі авторського соціологічного опитування). *Науковий вісник ХДУ Серія Юридичні науки*. 2022. № 1. С. 20-25.
30. Лісовий Кодекс України. № 17 від 1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> (дата звернення: 26.09.2025).
31. Майже впоралися: як Україна виконує екологічні зобов'язання з Угоди про асоціацію. URL: <https://voxukraine.org/majzhe-vporalysya-yak-ukrayina-vykonuye-ekologichni-zobovyazannya-z-ugody-pro-asotsiatsiyu> (дата звернення: 26.10.2025).
32. Мартиненко В.О., Линник С.О. Публічне управління та проблемні питання у сфері охорони довкілля та регулювання земельних відносин. *Науково-виробничий журнал Бізнес-навігатор*. 2019. № 3-2 (52) С. 53-56.
33. Масик Р. І. Нормативно-правове забезпечення розвитку публічного управління в Україні в умовах інтеграції до ЄС. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2025. № 16.
34. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/> (дата звернення: 24.09.2025).
35. Міщенко В. Методологія вартісних оцінок імплементації екологічних директив ЄС в Україні. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/166629/4-Mishchenko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 19.10.2025).

36. Попадинець Н.М., Графська О.І., Галаченк О.О. Зарубіжний досвід управління територіями природних парків. *Збалансоване природокористування*. 2023. № 3. С. 32-38.
37. Природні об'єкти в праві державної і муніципальної власності. URL: https://stud.com.ua/105551/menedzhment/prirodni_obyekti_pravi_derzhavnoyi_munitsipalnoyi_vlasnosti (дата звернення: 10.10.2025).
38. Природні ресурси, їх класифікація та економічна оцінка. URL: <https://buklib.net/books/23847/> (дата звернення: 11.10.2025).
39. Природно-ресурсний потенціал України: забезпечення добробуту та екологічної безпеки населення : [монографія] / за заг. ред. акад. НААН України, д. е. н., проф. М. А. Хвесика. – К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2021. 148 с.
40. Пріоритети кліматичної політики держави в контексті переговорного процесу зі вступу України до Європейського Союзу. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/priorytety-klimatychnoyi-polityky-ukrayiny-> (дата звернення: 17.10.2025).
41. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства у сфері користування надрами: Закон України № 65 від 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2805-20#Text> (дата звернення: 26.09.2025).
42. Про Єдину екологічну платформу «ЕкоСистема»: Постанова Кабінету Міністрів України № 1065 від 11 жовтня 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1065-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.09.2025).
43. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки: Постанова Кабінету Міністрів України № 220 від 4 березня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.09.2025).
44. Про охорону довкілля: Стаття 39 із змінами, внесеними згідно із Законом № 81/96-ВР від 06.03.96. URL:

https://protocol.ua/ua/pro_ohoronu_navkolishnogo_prirodного_seredovishcha_stattya_39/ (дата звернення: 24.09.2025).

45. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України зі змінами 2025 рік №1264-XII від 25 червня 1991 р. URL: https://urst.com.ua/pro_okhoronu_navkolyshnoho_pryrodного_seredovyshcha/st-16 (дата звернення: 27.09.2025).
46. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України № 29 від 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text> (дата звернення: 27.09.2025).
47. Про природно-заповідний фонд України: Закон України № 34 від 1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text> (дата звернення: 25.09.2025).
48. Про тваринний світ: Закон України № від 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text> (дата звернення: 25.09.2025).
49. Троцька М. Н. Природні ресурси як об'єкти загальнодержавного та місцевого значення. 2016. *Право та інноваційне суспільство* № 1 (6). С. 51-59.
50. Україна та ЄС: зелений курс продовжується. URL: <https://mepr.gov.ua/ukrayina-ta-yes-zelenyj-kurs-prodovzhuyetsya/> - Search (дата звернення: 20.10.2025).
51. Хомініч М. Публічне управління природними ресурсами в умовах євроінтеграційних реформ. *Публічне управління сталим розвитком територіальних громад* : збірник матеріалів Всеукраїнської конференції учнівської та студентської молоді (м. Київ, 26 березня 2025 року) / за заг. ред. О. В. Євсюкової, С. М. Приліпка. Київ: НУБіП, 2025. С.87 – 88.
52. Чекунова С., Маркевич К., Стецюк П., Пашков М. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. Аналітична доповідь. № 1–2 (187–188). 2022. 132 с.
53. Що треба зробити владі? URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/04/25/712862/> (дата звернення: 15.10.2025).

54. 17 Цілей сталого розвитку. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/> (дата звернення: 18.10.2025).
55. 93% українців володіють цифровими навичками: Мінцифра презентувала результати дослідження цифрової грамотності українців | Рівненська обласна державна адміністрація. URL: <https://www.rv.gov.ua/news/93-ukraintsiv-volodiiut-tsyfrovy-my-navychkamy-mintsyfra-prezentovala-rezultaty-doslidzhennia-tsyfrovoi-hramotnosti-ukraintsiv> (дата звернення: 20.10.2025).
56. Anti-record for five years: in 2024, illegal logging caused UAH 817 million in losses to Ukraine. URL: <https://ecopolitic.com.ua/en/news/anti-record-for-five-years-in-2024-illegal-logging-caused-uah-817-million-in-losses-to-ukraine/> (дата звернення: 14.10.2025).
57. Bulgaria's road to Accession. URL: https://www2.mst.dk/udgiv/publications/2003/87-7972-721-2/html/helepubl_eng.htm? (дата звернення: 13.10.2025).
58. Can Ukraine reconcile environmental priorities with economic interests? URL: <https://bankwatch.org/blog/can-ukraine-reconcile-environmental-priorities-with-economic-interests?> (дата звернення: 20.10.2025).
59. Coverage and representativeness. URL: <https://biodiversity.europa.eu/europes-biodiversity/protected-areas/coverage-and-representativeness?> (дата звернення: 18.10.2025).
60. Directive 2001/42/EC of the European Parliament and of the Council of 27 June 2001 on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2001/42/oj/eng#:~:text=Directive%202001%2F42%2FEC%20of%20the%20European%20Parliament%20and%20of,PARLIAMENT%20AND%20THE%20COUNCIL%20OF%20THE%20EUROPEAN%20UNION%2C> (дата звернення: 10.10.2025).
61. Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives (Text with EEA

- relevance) URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008L0098> (дата звернення: 12.10.2025).
62. Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2000/60/oj/eng?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 10.10.2025).
63. Directive (EU) 2024/2881 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2024 on ambient air quality and cleaner air for Europe (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/2881/oj/eng> (дата звернення: 11.10.2025).
64. EU countries approve landmark nature law after delays. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/eu-countries-approve-landmark-nature-law-after-delays-2024-06-17/> (дата звернення: 17.10.2025).
65. EU delays ban on imports linked to deforestation for second time. URL: <https://www.ft.com/content/ab4053ec-0a90-46da-a291-31f1c455663e?> (дата звернення: 19.10.2025).
66. EU Neighbourseast. URL: <https://euneighbourseast.eu/> (дата звернення: 15.10.2025).
67. Europeanisation of Ukraine's Policy on Environment and Climate: Instrumental and Anticipatory Compliance. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-69154-6_11?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 12.10.2025).
68. Garrett H. The Tragedy of the Commons. *Science*. 1968. New Series, Vol. 162, No. 3859. pp. 1243-1248.
69. Gentiana K. Toward European Integration in Public Administration and Public Services. *European Journal of Interdisciplinary Studies*. 2015. pp. 134-140.
70. Green Deal. URL: <https://eu4ukraine.eu/en/greendeal-en> (дата звернення: 10.10.2025).
71. Hammer, T., Bär, R., Ehrensperger, A., Friedli, A., Liechti, K., Wallner, A., & Xenia Wiesli, T. A holistic assessment of the impacts of park management: findings

- from the evaluation of Regional Nature Parks in Switzerland. *Journal on protect.* 2022.
72. Illegal logging in Ukraine: the anti-rating of regions by volume. URL: <https://ecopolitic.com.ua/en/news/illegal-logging-in-ukraine-the-anti-rating-of-regions-by-volume/> (дата звернення: 18.10.2025).
73. Implementation Perspectives for the European Green Deal in Central and Eastern Europe. URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/7/3947?> (дата звернення: 20.10.2025).
74. Infrastructure for Spatial Information in Europe. URL: https://knowledge-base.inspire.ec.europa.eu/index_en (дата звернення: 17.10.2025).
75. Kaplaner C. Policy integration in the European Union: mapping patterns of intersectoral policy-making over time and across policy sectors. *Journal of European Public Policy*. 2023. pp. 26-51
76. Lemuel K. D. The Impact of European Union Integration on Management and Organizational Practices. *Journal of East European Management Studies*. 2025. pp. 2-21.
77. Mapping the vulnerability of Ukraine's groundwater. URL: <https://ceobs.org/mapping-the-vulnerability-of-ukraines-groundwater/> (дата звернення: 14.10.2025).
78. Philippa M. Brock., Daniel K. Y. Tan., A second-take on the role of science: the case for applying public administration theory to natural resource management. *Sustainable Earth*. 2020.
79. REPORT on the 2023 and 2024 Commission reports on Ukraine. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-10-2025-0154_EN. (дата звернення: 13.10.2025).
80. Safeguarding our Ocean and Climate through European Innovation. URL: <https://marine.copernicus.eu/news/safeguarding-our-ocean-and-climate-through-european-innovation?> (дата звернення: 14.10.2025).

81. State of Europe's environment not good: threats to nature and impacts of climate change top challenges. URL: <https://www.eea.europa.eu/en> (дата звернення: 16.10.2025).
82. Strengthening sustainable forest management in Ukraine: Forestry experts from Ukrderzhlisproekt visit IAK in Leipzig. URL: <https://www.iakleipzig.de/en/nachrichten/nachricht/strengthening-sustainable-forest-management-in-ukraine-forestry-experts-from-ukrderzhlisproekt-visit-iak-in-leipzig?> (дата звернення: 17.10.2025).
83. Support to Ukraine in Approximation of the EU Environmental Acquis (Air Quality, Waste Management) (APENA 2 project). URL: <https://ukrainian-climate-office.org/en/project/support-to-ukraine-in-approximation-of-the-eu-environmental-acquis-air-quality-waste-management-apena-2-project/?> (дата звернення: 05.10.2025).
84. The European Green Deal. Striving to be the first climate-neutral continent. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en? (дата звернення: 01.10.2025).
85. The Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine explains how environmental control reform brings Ukraine closer to the EU. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/en/news/u-mindovkilli-povidomyly-yak-reforma-ekokontrolyu-nablyzhaye-ukrayinu-do-yes/?> (дата звернення: 14.10.2025).
86. The Reform Support Team at the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine is looking for the Expert on EU integration. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/reform-support-team-ministry-environmental-protection-and-natural-resources-ukraine-looking-expert_uk? (дата звернення: 13.10.2025).
87. The strategy of reforming environmental control: will the European model of state supervision work in Ukraine. URL: <https://ecopolitic.com.ua/en/news/the-strategy-of-reforming-environmental-control-will-the-european-model-of-state-supervision-work-in-ukraine/?> (дата звернення: 16.10.2025).

88. The World Bank In Ukraine.
URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine> (дата звернення: 19.10.2025).
89. The World Bank provides knowledge and financing to help close the global digital divide, and make sure countries can take full advantage of the ongoing digital revolution. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/digital> (дата звернення: 12.10.2025).
90. Trondal J. The public administration turn in integration research. *Journal of European Public Policy*. 2007. pp. 960-972.
91. Ukraine adopts eight River Basin Management Plans: a major milestone towards sustainable water management. URL: <https://www.eu4waterdata.eu/en/blog-news/34-ukraine/400-ukraine-adopts-eight-river-basin-management-plans-a-major-milestone-towards-sustainable-water-management.html> (дата звернення: 14.10.2025).
92. Ukraine Facility. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/en/> (дата звернення: 20.10.2025).
93. Ukraine Investment Framework. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/countries-region/ukraine/ukraine-investment-framework_en? (дата звернення: 18.10.2025).
94. Ukraine—Support in Approximation of the EU Environmental Acquis. URL: <https://www.dai.com/our-work/projects/ukraine-support-in-approximation-of-the-eu-environmental-acquis?> (дата звернення: 12.10.2025).
95. With the EU support, Ukraine improves its air quality and waste management legislation. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu-support-ukraine-improves-its-air-quality-and-waste-management-legislation_en (дата звернення: 16.10.2025).
96. World leaders call on nations to swiftly ratify U.N. ocean treaty. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/eu-spend-35-bln-euros-protect-ocean-environment-chief-says-2024-04-16/?> (дата звернення: 18.10.2025).

97. Which EU recommendations in the environmental sphere the Cabinet of Ministers plans to implement in 2025. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/en/news/u-mindovkilli-povidomyly-yak-reforma-ekokontrolyu-nablyzhaye-ukrayinu-doyes/?> (дата звернення: 21.10.2025).
98. 2025 Environmental Implementation Review Country Report – POLAND. https://environment.ec.europa.eu/publications/2025-environmental-implementation-review-country-report-poland_en? (дата звернення: 22.10.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

**Шаблон листа для опитування що до громадської обізнаності про
екологічні зобов'язання України**

Блок / Питання	Варіанти відповідей
♦ Блок 1. Загальна інформація	
1. Вкажіть Ваш вік:	☐ до 18 років ☐ 18–25 років ☐ 26–35 років ☐ 36–50 років ☐ 51 і більше
2. Вкажіть Вашу стать:	☐ Жіноча ☐ Чоловіча ☐ Інше / не хочу відповідати
3. Ваш рівень освіти:	☐ Середня ☐ Середня спеціальна ☐ Вища (бакалавр, магістр) ☐ Наявність наукового ступеня
4. Місце проживання:	☐ Місто ☐ Село / селище
♦ Блок 2. Екологічна поінформованість	
5. Чи знаєте Ви, що Україна має міжнародні екологічні зобов'язання у межах Угоди про асоціацію з ЄС?	☐ Так, добре обізнаний(а) ☐ Частково чув(ла), але не знаю деталей ☐ Ні, не знаю
6. Чи знайомі Ви з такими екологічними ініціативами, як заборона одноразового пластику, скорочення викидів CO ₂ , поводження з відходами?	☐ Так, знаю й підтримую ☐ Чув(ла), але не цікавився(лася) ☐ Ні, не знайомий(а)
7. Звідки Ви зазвичай отримуєте інформацію про екологічні проблеми та політику?	☐ Соціальні мережі ☐ Телебачення, ЗМІ ☐ Офіційні державні сайти ☐ Навчальні заклади ☐ Власна ініціатива (пошук інформації)
8. Як Ви оцінюєте рівень екологічної обізнаності населення України загалом?	☐ Високий ☐ Середній ☐ Низький ☐ Важко сказати
♦ Блок 3. Ставлення до екополітики України	

9. На Вашу думку, чи достатньо Україна виконує свої міжнародні екологічні зобов'язання (Паризька угода, Угода про асоціацію з ЄС)?	☐ Так, виконує в повному обсязі ☐ ☐ Частково виконує ☐ Виконує недостатньо ☐ Важко відповісти
10. Які сфери, на Ваш погляд, потребують першочергової екологічної реформи в Україні?	☐ Управління відходами ☐ Контроль за викидами підприємств ☐ Охорона водних ресурсів ☐ Лісове господарство ☐ Екологічна освіта населення
11. Чи готові Ви особисто брати участь у заходах, спрямованих на захист довкілля (сортування сміття, екоакції, волонтерство)?	☐ Так, активно беру участь ☐ ☐ Готовий(а), але не знаю, як долучитися ☐ ☐ Ні, не маю часу / бажання
12. Як Ви оцінюєте вплив євроінтеграційних реформ на стан довкілля в Україні?	☐ Позитивний — сприяє поліпшенню екологічної ситуації ☐ Нейтральний — змін майже немає ☐ Негативний — призводить до нових проблем ☐ Важко сказати
♦ Блок 4. Підсумкове запитання	
13. На Вашу думку, що потрібно зробити насамперед для кращого виконання екологічних зобов'язань України перед ЄС?	(Відкрите питання — коротка письмова відповідь)

Додаток Б

Узагальнені результати опитування: обізнаність та ставлення до екологічних реформ (n=120)

